

Şehzâde Korkut'un *Kitâbu Da'vetü'n-nefsi't-tâlihâ ilâ a'mâli's-sâlihâ* İsimli Eserinde Tasavvufa Dâir Görüşleri***The Opinions of Prince Korkut Concerning Mysticism extracted from his work entitled: Kitâbu Da'vetü'n-nefsi't-tâlihâ ilâ a'mâli's-sâlihâ*****Şeyda ÖZTÜRK***

Öz: Bu makale Osmanlı Hânedânı arasında en fazla ilmî eser te'lif etmiş olan Şehzâde Korkut'un (ö. 918/1512) *Kitâbu Da'vetü't-nefsi't-tâlihâ ilâ a'mâli's-sâlihâ bi-ayâti'z-zâhire ve'l-beyyinâti'l-bâhire* isimli eserini tanıtmak ve eserde ele alınan tasavvufî kavram ve konuları tespit ve tahlil ederek Şehzâde Korkut'un tasavvuf düşüncesine ışık tutmaktır. "Harîmî" mahlasıyla tasavvufî şiirler kaleme alan ve bugüne kadar daha çok fıkıh sahâsına hâkim bir âlim ve Osmanlı tarihinde ilk siyâsetnâme müellifi olması bakımından incelenen Şehzâde Korkut'un adı geçen eserde tasavvufun pek çok konusuna ilmen ve mânen vukûfiyeti eserin tasavvuf ilmi açısından incelenmesini zarûrî kılmıştır. Nitekim kütüphâne kayıtlarına - *Kitâbü'l-Hârîmi fi't-tasavvuf* şeklinde geçen *Dâvetü'n-nefs* bir Osmanlı şehzâdesinin kaleminden çıkmış ilk tasavvufî mensur eser olması yönüyle haklı bir önem arzetmektedir. Makale üç ana bölümden oluşmaktadır; Şehzâde Korkut'un tasavvufî hayatına dâir ipuçları, *Dâvetü'n-nefs* isimli eserin tanıtımı ve eser bağlamında Şehzâde Korkut'un tasavvuf düşüncesinin temelleri. Bu çalışmada *Dâvetü'n-nefs* çerçevesinde Şehzâde Korkut'un tasavvufa ilgisini gösteren bahisler, ele aldığı başlıca tasavvufî konular, döneminin sûfî gruplarına dâir aktardığı bilgiler ışığında Şehzâde Korkut'un tasavvuf hayatına bakışını yansıtmak ve Şehzâdenin mutasavvıf cephesini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir.

Anahtar sözcükler: Şehzade Korkut, Harîmî, Tasavvuf, Sûfiyye

Abstract: This article presents a work of Prince Korkut, who wrote the most treatises amongst the members of the Ottoman dynasty, named the "*Kitâbu Da'vetü't-nefsi't-tâlihâ ilâ a'mâli's-sâlihâ bi-ayâti'z-zâhire ve'l-beyyinâti'l-bâhire*" and thereby to elucidate the thoughts of Prince Korkut concerning mysticism through the designation and analysis of both the concept of sufism and of the subjects that he addressed in this work. In the work of Prince Korkut, who wrote sufistic poems under the pseudonym "Harîmî," and who is mostly underlined as being a member of the shafi communion and author of one of the first political treatise to be talked about; and that he had a grasp of most of the subjects concerning mysticism, both scientifically and spiritually, necessitate the examination of the work within the terms and context of mysticism. As a matter of fact, *Dâvetü'n-nefs*, which is included in library records under the title of, *Kitâbü'l-Hârîmi fi't-tasavvuf*, has a justified importance, being the first Sufi prose work from the pen of an Ottoman prince. This article consists of three main sections; Prince Korkut's indications concerning the world of Sufism, the introduction to his work *Dâvetü'n-nefs*, and the basics of Prince Korkut's thought concerning Sufism. On the one hand, the aim of this article is to show Prince Korkut's view of the Sufi world of the period, and, on the other, to make clear the Prince's Sufism.

Keywords: Prince Korkut, Harîmî, Mysticism, Sufism Pious

* Dr. Öğr Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı, Antalya. seydaozturk@akdeniz.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4861-3186>

Giriş

Fatih Sultan Mehmet'in torunu ve Sultan Bayezid'in sekiz şehzâdesinin biri olarak dünyaya gelen Şehzâde Korkut (ö. 919/513) yaklaşık 46 veya 48 yıl hayat sürmüştür. Babasının tahta çıkışına kadar dedesi Fatih Sultan Mehmet'in bıraktığı tahta vekalet edişi (Gelibolulu 2009, 173b) daha sonraları kardeşleri ile arasında geçen sancak beyliği mücâdelesini ve kardeşi Sultan Selim yanında bir siyâset izlemesine rağmen kardeşi tarafından katlolanması yönleriyle tarihe konu olmuştur. Bu konuları ele alan tarihçiler arasında Tayyib Gökbilgin, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Çağatay Uluçay öne çıkmaktadır (Emecen 2002, 205-207). Öte yandan Osmanlı Hânedânı arasında Dîvan sâhibi olması yönüyle Sehî Bey'den (Sehî Bey 2017, 22-23) itibâren tezkirelere konu edilen Şehzâde Korkut'un şâirliği kısmen çalışılmıştır. Tezkirelerde Şehzâde Korkut Dîvan'ının mükemmel olduğu ifade edilmiştir. Filiz Kılıç'ın *Osmanlı Hânedânında Bir Şâir Şehzâde Korkut* ve *Harîmî Şehzâde Korkud* başlıklı makale ve maddesi (Kılıç 1996, 203-209; Kılıç 2014, no: 8822), Şevkiye Kazan Nas'ın *Bir Şehir ve Bir Şâir Sancak Beyi: Şehzâde Korkut* isimli tebliği (Nas 2018, 898-914) bu çalışmalara örnek gösterilebilir. Bugün mevcut olan *Dîvân*'ın Ali Emiri tarafından Korkut'a âit şiirlerin derlenmesi ile oluşturulduğu ifade edilmektedir (Emecen 2002, 207). Sözü edilen *Dîvân* üzerine iki ayrı çalışma yapılmıştır (Yılmaz Y, Baltacıoğlu Ş & Hamami E, 2016) (Kılıç 1996).

Osmanlı Hânedânı içinde en fazla te'lif eser sâhibi şehzâde olan Korkut'a âit *Kitâbu Da'vetü't-tâlihâ ilâ a'mâli's-sâlihâ bi-ayâti'z-zâhire ve'l-beyyinâti'l-bâhire* (Süleymâniye, Ayasofya 1763), *Kitâbu Vesîleti'l-ahbâb* (Süleymaniye, Ayasofya 3529), *Şerhu Elfâzi'l-küfr* (Süleymaniye Ktp, Ayasofya 2289), *Kitâbu Halli işkâli'l-efkâr fi hill-i emvâli'l-küffâr* (Süleymâniye, Ayasofya 1142) isimlerinde beş eser mevcuttur.

Kaynaklarda Şehzâde Korkut'un bugün mevcut olmayan Hanefî ve Şâfiî fıkhnın ihtilâflı mes'elelerini konu edinen *Korkudiyye* ve *Fetâvâ-yı muhît* isimleri ile bilinen bir fetva kitabından bahsedilmektedir (Sehi 2017, 23; Bursalı I, 476). Korkut'un Eb'ül-Hayr Muhammed Korkut takma adıyla bir siyâsetnâme kaleme aldığı belirtilse de eser günümüze ulaşmamıştır (Altay 2011, 1800). Korkut *Elfâz-ı küfr* ismiyle bilinen *Hâfizu'l-insân an lâfızı'l-îmân* isimli eserinde *Gâyetü'l-irşâd ilâ sebîli'r-reşâd* ve *Metâlibü'ş-şerîfe* isimli iki eserinin varlığından bahseder (Korkut. Ayasofya 2289, 149a-150a). Nâbil Tikritî bu esere *Er-Riyâzu't-tariyye* isimli bir eseri daha ilâve eder (Tikritî 2004, 19). Öte yandan Nûruosmâniye 4024 numarada bulunan tasavvufî manzum risâlenin Harîmî mahlasından hareketle Şehzâde Korkut'a izâfe edildiği anlaşılmaktadır (Emecen 2002, 207). Ne var ki söz konusu risâlenin aynı zamanda Harîmî mahlasını taşıyan Bosnalı Ali Dede'ye âit olma ihtimâli konuyu tetkîke açık hâle getirmiştir (Ceyhan 2013).

Şehzâde Korkut üzerine Nâbil Tikritî tarafından bir doktora tezi (Tikritî, 2004) ve *Davetü'n-nefs* üzerine Abdullah Vahdi Kanatsız tarafından bir yüksek lisans çalışması yapılmıştır (Kanatsız 2013). Öte yandan Korkut'un *Kitâbu Halli işkâli'l-efkâr fi hill-i emvâli'l-küffâr* isimli eseri üzerine Ahmed Hamdi Furat tarafından bir makale kaleme alınmış olup (Furat 2010, 193-212) eser Asım Cüneyd Köksal ve Osman Güman tarafından tercüme edilerek yayınlanmıştır (Köksal 2013).

Şehzâde Korkut'un Tasavvufî Hayâta İlgisine Dâir İpuçları:

Şehzâde Korkut'un teamülleri yok sayarak Kâbe'ye ziyâret gâyesiyle emirlik makamını terki, âşikane şiirleri ve melâmî tavırları göz önüne alındığında kendisine dâir aktarılan "sûfilere karşı bir yaklaşımı benimsediği" cümlesinin bir tezdad barındırdığı görülmektedir (Emecen F. 2002, 207). Şehzâde Korkut bütün sûfilere karşı bir tavır göstermiş midir? Tasavvuf hakkındaki görüşü nedir? Bu soruların cevapları bizâtihi kaleme aldığı bu çok yönlü eserin satır aralarında gizlidir. Bilhassa tasavvufî hayâta duyduğu ilgi ve tasavvuf ilmine vukûfiyeti bu eserde ortaya çıkmaktadır. Veli ve Sofu lakapları ile anılan ve döneminin mutasavvıfları ile yakın ilişkiler

içerisinde bulunan II. Bâyezid'in tasavvufî kişiliği bilinmektedir (Öngören 2000, 245-247). Oğlu Şehzâde Korkut'un da diğer birçok hânedan mensûbu gibi sûfilere yakın bir muhit içinde yetiştiği göz ardı edilmemelidir. Öte yandan Şehzâde Korkut'un annesi Nigâr Hâtun (ö. 908/1503) ve kız kardeşi Fatma Hâtun'un Sultan Bâyezid'in eşleri ve kızları arasında sûfi kimliği ile öne çıktığını görmekteyiz. Şehzâde Korkut'un annesi Nigâr Hâtun Korkut'un Antalya'ya sancakbeyi olarak gönderildiği 1503 yılında şehzâde ile birlikte Antalya'ya gelmiş ve o yıl vefât ederek Şehzâde Korkut tarafından Antalya Mevlevihâne hazîresinde bulunan türbeye defnedilmiştir (Uluçay 1959,109). Mezar kitâbesinde "Hâze kabru'l-merhûme el-mağfûre Nigâr Hâtun binti Abdullah Vehbi ve hiye vâlidetü Sultan Korkud bin Bayezid" (Erten 1940, 75) yazan Nigâr Hâtun için Şehzâde Korkut daha önceleri Alaeddîn Zâviyesi olarak bilinen Mevlevihâne ve türbesi için bir vakıf kurarak, gelirlerini Antalya Mevlevihânesi'nin masrafları için bağışlamıştır. Bu sebeple kimi resmi kaynaklarda Şehzâde Korkut Mevlevihânenin bânisi olarak geçmektedir (Numan, 1982, 130). Antalya Mevlevihânesi'nin vakfiye şartları arasında zâviyenin Mevlevîyye Tarîkatı'nın gereklerince kullanılacağı, derviş ve dergâh müntesiplerine her gün sabah akşam *Mesnevî* okunacağı gibi şartlar dikkat çekmektedir (Ortak 2018, 752). Bununla birlikte Şehzâde Korkut'un annesi Nigâr Hâtun için Antalya Istanoz (Korkutelî) kazâsında vakıflar yaptırdığı kaydedilmektedir (Uzunçarşılı 2012, 163). Nigâr Hâtun türbesinin Mevlevî zâviyesinde bulunması Osmanlı Hanedânının pek çok tarikatle yakın temas içinde olmakla birlikte özeldir Mevlevîyye tarîki ile ilgisine hamledilebilir. Zîrâ Sultan Yıldırım Bâyezid'in Mevlânâ'nın kız torunlarından Devlet Hatûn ile evlenmesi netîcesinde Hânedân ve Mevlevîyye tarîki arasında neseben bir yakınlık içerisine de girilmiştir (Önder 2004, 71).

Nigâr Hâtun'un tasavvufî muhit ile ilgisine dikkat çeken bir diğer anekdot oğlu Şehzâde Korkut'un saltanata geçmesi için Eşrefoğlu Rûmî'nin halîfesi ve İznik Eşrefî Âsîtanesi ikinci şeyhi Abdurrahim Tırsî'den (ö. 926/1520) Şehzâde Korkut için duâ istemesidir. Rivâyete göre Nigâr Hâtun bu talebini sarayda yetişen ve daha sonra Abdurrahim Tırsî'nin eşi olan Züleyha Hâtun ile iletmiştir. Nigâr Hâtun'un duâ isteğini henüz Abdurrahim Tırsî'ye ulaştırmadan Züleyha Hâtun rüyâsında Peygamber'i görür. Hz. Peygamber Abdurrahman Tırsî aracılığı ile huzûruna Sultan Bâyezid'in şehzâdelerini çağırır ve pâdişâhlığa Sultan Selîm'i ricâ eder. Diğer şehzâdeler destarları başlarından çıkarılarak huzurdan çıkarılır. Ertesi gün Züleyha Hâtun Şeyh Abdurrahim Tırsî'ye Sultan Korkut adına olan ricasının niçin Sultan Selîm yönünde tahakkuk ettiğinin hikmetini sorar. Abdurrahim Tırsî'den "Şehzâde Korkut'un neslinin inkitâyâ uğrayacağı, Sultan Selîm'in birçok fütûhât gerçekleştireceği" cevâbını alır (Çakır 2012, I 472; II 975, 976). Nigâr Hâtun'un Kâdirî şeyhi ile olan bu yakın ilişkisi, Korkud'un kardeşi Fatma Sultan için de geçerlidir. Kaynaklarda sûfi ve sofîye ünvanları ile kayda geçen (Uluçay 1959, 120) ve kardeşi Şehzâde Korkut ile yazışmak sûretiyle irtibatını sürdüren Fatma Sultan hayır işleriyle anılmış ve Eşrefî Âsîtanesi'ne yaptığı bağışlar ilgili vakfiyelerde yer almıştır (Uluçay 1959, 120; Çakır 2012, I 468).

Şehzâde Korkut'un ilmî kudreti eserlerinde bâriz bir şekilde görülür. Nitekim onunla ilgili kaynaklarda Hanefî çevrede iken kendi irâdesiyle Şâfîliği seçtiği ve bu mezhepte fakîhlik derecesinde ilme sâhip olduğu, bunun yanı sıra siyâsî ve örfî hukuka dâir güçlü eleştiriler getiren bir hükümdar adayı olduğu üzerinde durulur (Köksal 2017). Yine Sehi Bey ve Latîfî Şehzâde Korkud'un sultanların ulemâsından olması yönüyle, zû-fünûn ve aynı zamanda mûsikîye vâkıf bir şehzâde olduğunu ve gittiği yere deve katarlarıyla kitaplarını da götürdüğünden sitâyîşle bahsederler (Sehi Bey 2017, 22-23) (Latîfî 2018, 103-104). Öte yandan onun sûfiyâne bir niyetle tâc ü tahtı İbrâhim Edhem misâli terk etmek üzere Antalya kalesinde inzivâyâ çekilmesi ve ardından Mısır'a giderek orada on dört ay kalması, tezkireciler ve tarihçiler tarafından kardeşi Ahmed'in Manisa vâlîliğine atanması üzerine duyduğu küskünlük ve muhalefet hareketi olarak izâh edilmiştir (Gelibolulu 2009, II 909-919) (Latîfî 2018, 103). Oysa tasavvufî hayâtın temel rûkûnlerinden biri olan terki devlet teâmmüllerine rağmen nasıl

gerçekleştirdiği ve Şehzâde Korkut'un bu husûsu nasıl açıkladığı onun bizâtihi kaleme aldığı eserinde açıklığa kavuşmuştur.

Şehzâde Korkut'un 1498 yılında henüz Saruhan Sancak Beyi iken sık sık tebdîl-i hava niyetiyle Akhisar'ın Ballica köyüne uğraması ve köy halkının Şehzâdenin gelişiyle ortaya çıkan debdebeden korkmasını fark etmesiyle üzerindeki altın ve gümüş işlemeli kaftanları çıkartarak "Çekinmeyin işte ben de sizinle birlikte oldum, oturup kalkalım" diyerek altı ay bu köyde ikameti onun derviş-meşreb tavrına dâir aktarılan rivâyetlerden biridir (Uluçay 1959, 113). Nitekim şuarâ tezkirelerinde yer alan "*Tâc u kabâyı terk idüp uryan olayum bir zaman/ Gurbetde seyrân eyleyüp pûyân olayum bir zamân*" beytiyle başlayan manzûmesinden (Sehi Bey 2017, 22) (Latîfi 2018, 103) hareketle Şehzâde Korkut'un tasavvufun huzur iklimine açılmak isteyen bir sâlik özlemi içinde olduğu vurgulanmıştır (Nas 2018, 905).

Şehzâde Korkut hakkında yazılan ilk önemli makalelerden birinin müellifi İ. H. Uzunçarşılı Şehzâde Korkut'un sûfî temâyüllerine dâir bazı tespitlerde bulunarak şöyle demektedir: "Korkud'un tasavvufa meyli varsa da zâhirî dinî eserler kendisi üzerinde daha ziyâde tesirini göstermiş olduğundan vahdet-i vücûdculuğa pek yanaşmamakta fakat kendisinin coşkun hallerinde Kitap ve sünnete uygun gördüğü sofîyye mesleğini tercih etmektedir. Şehzâde Korkut'un tasavvufa meyli varsa da kendisi üzerinde zâhirî dinî eserler daha etkilidir. Korkud'un ma'nevî neş'esi vardır. Zâhir ulemâsının katı taassup çevresinde kalmak istemiyor ve çeşitli eserler okuması ve tetkikâtı kendisini zâhir bağları dışına çıkarıyor. Bunları bizzat kendi manzûmeleri ve diğer tasavvuf ehlinin manzûmeleriyle beyân ediyor ve bu husûsta aşkı esas tutup ve aşk ile ma'sûka vâsil olunabileceğini söylüyor. "*Aşk bahrine dal ey ki iresin yekdâneye/ Cana kıyan kağan vâsil olur cânâneye*" beytiyle başlayan manzumesi ile âşık-ı billâh olduğunu gösteriyor. Daha böylece nazımları vardır. Heyecânı sükûnet bulunca taşkın nehrin yatağına çekilmesi gibi zâhirî şerîat ahkâmına tâbî' oluyor" (Uzunçarşılı 2012, 206).

Kitâbu Da'vetü'n-nefsi't-tâlihâ ilâ a'mâli's-sâlihâ

Yazılış Târihi ve Amacı

Şehzâde Korkut 1502-1508 yılları arasında Sancak beyi olarak Antalya'da bulunmuştur. *Dâvetü'n-nefs*'i 1508 yılında, Mısır'a gidişinden az öne yazmış ve 1508 tarihli beratla Antalya kalesinde inzivaya çekilmiştir. Saltanat da'vası gütmediğini ifade ederek vazifeden çekilmek arzusunda bulunduğunu eserin başında babasına hitâben kaleme aldığı mektupta dile getirmiştir. Tarihçiler Korkut'un 913/1507 yılında vefat eden kardeşi Şehzade Mahmud yerine Manisa'ya tekrar tayin isteğinin kabul edilmemesi üzerine bu mektubu kaleme aldığı yorumlarında bulunmuştur (Emecen 2002, 205).

Eserin başında örfî kurallarla işleyen saltanat ve emirlik kanunlarının şer'î kurallara uymayışını eleştiren ve yaşadığı devirde şer'-i şerîfe uymanın güçlüğüne dile getiren Şehzâde Korkut bir yandan da bu tespitini beş madde altında sıralamaktadır (Korkut, Davet, 9a-28a). Emirliği terk gerekçeleri olarak sıraladığı bu değerlendirmeleri, tasavvuf ve ilim iştiğâli arzuna delil kabul etmektedir. Nitekim kitabın başlangıcında yaptığı bu girizgâhtan hemen sonra terk, uzlet, tevbe, fakr, tecerrüd, muhabbet ve ilim gibi tasavvuf menzilelerini izâh ederek tasavvufî konulara giriş yapar. Şehzâde Korkut *Dâvetü'n-nefs*'in genelinde ele aldığı konuları, ilmî eser ve âlimlerin görüşlerinden iktibâslar yapmak ve akabinde konuyla ilgili kendi fikrini kısaca beyân etmek sûretiyle işler. Bununla birlikte tasavvufî konularda detaylara girmekten çekinmez, kitabın sonlarında mânevî tecrübelerini ifade eden uzunca paylaşımlarda bulunur. Aşk ve melâmet içerikli şiirleri ile emirlikten Edhemliğe geçmek isteyen yönünü açığa çıkarır.

Kitabın son sayfaları bütün kitapta ele alınan konuların yazılış gâyesini açıklayan satırlar barındırır. Valilikten çekilme arzusunun kişisel sebeplerle olmadığını dile getiren Şehzâde Korkut emirlikten çekilme gibi bir tutumun Âl-i Osman'da daha önce görülmediği şeklindeki muhtemel soruya dedesi II. Murat'ın tahttan çekilmesini örnek vermek sûretiyle cevap verir.

Dedesi II. Murat'ın kişisel nedenler bulunmaksızın, memleket işlerini yola koymak amacı ile saltanatı terk ettiğini ifade eden Korkut, kendisinin dedesi ile aynı doğrultuda hareket ettiğini belirtmektedir. Onun emirliği terk isteğinin gerekçesi, kitabın sonuna değin ifade ettiği gibi ömrünü nefsi-i emmâre yerine rızâ-yı Hak tahsilinde geçirme arzusu, gücü yettiğince ilim ve amelle iştiğâl, cebbar yöneticilerin kıyamet günü şer'-i şerîfe uymamalarından dolayı içine düşecekleri şiddetli âhîret azâbı korkusudur (Korkut, 259b-260b).

Şehzâde Korkut emirlikten ferâgat isteği ile ilgili olarak Ebû Zer el-Gıfârî'nin vâililik isteği üzerine Hz. Peygamber'in "Ebû Zer! sen zayıfsın, idârecilik ise emanettir. Gerçekten hakkıyla yerine getirmeyen ve gereğini eda etmeyenler için bu vazîfe kıyamet gününde rezillik ve pişmanlıktır" (Müslim, İmâret 4/ 1825) ve "Ebû Zer! Senin gerçekten zayıf olduğunı görüyorum. Kendim için ne istiyorsam senin için de onu isterim. İki kişiye bile olsa sakın emir olma! Yetim malını da yönetmeye kalkışma!" (Müslim, İmâret 4/1826) hadîslerini delil olarak getirmekte ve bu vazîfeye tâkat husûsunda Ebû Zer'den çok daha zayıf olduğunu beyân etmektedir. Vazîfeden azli konusunda babasından kendisine Hz. Peygamber'in Ebû Zer'e gösterdiği şefkate yakın bir muameleyi ricâ etmektedir. Şehzâde yirmi yıl boyunca dillendirmek istediği bu dileğini ancak böyle bir ilmî seviye ve rûhî olgunluk yaşına eriştiğinde dile getirebildiğinin altını çizmektedir (Korkut, 258b, 261a). Öte yandan Antalya ve Elmalı dışında herhangi bir kazânın idâresini istemediğini, tebâsındakilerin ihtiyâçları için istediği tahsîsâtın zulme batmamış nakdiyâtta olması amacı ile ba'zısı Sakız Adası cizyesi olmak üzere Rumeli ve Anadolu cizyelerinden temîn edilmesini istemiştir (Korkut, 258a).

Nüsha Özellikleri

Eserin tam ismi *Kitâbu Da'vetü'n-nefsi't-tâlihâ ilâ a'mâli's-sâlihâ bi-ayâti'z-zâhire ve'l-beyyinâti'l-bâhire* olmakla birlikte, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 1763 numarada *Kitabü'l-Harîmî fi't-tasavvuf* ismiyle kayıtlıdır. 262 varak, 19 satır düzeninde nesih hatla Arapça kaleme alınmıştır.

Eser başlamadan önceki iki sayfa roma rakamı ile sonradan kurşun kalem ile rakamlanmış olup, Ia'da sadece *Kitabü'l-Harîmî fi't-tasavvuf* kaydı yer alırken IIa numaralı varakda Şehzâde Korkut'un babasına kitabın öncesinde arz ettiği bir mektup metni yer almaktadır. Mektupta, Şehzâde Korkut besmele, hamdele ve salvale bölümlerinden sonra babasına "Yâ Emire'l-mü'mi'nîn" lafzıyla hitâb ederek yemin etmekte ve içerisinde hem yüce sultanın hem de kendi zayıf nefsi için pek çok dünyevî ve uhrevî faydalar ihtivâ eden ve âhîretini dünya karşılığında satan kimse hâric kimsenin bigâne kalamayacağını ifade ettiği eserini babasına takdim etmektedir. Mektupta Korkut, babasından kitabı baştan sona okumasını veya birine taleple eserin tamamını dinlemesini ricâ etmektedir. Zîrâ kitabın küllî ve müteselsîl olarak okunmaması durumunda yanlış anlaşılacağını düşünmekte ve babasının gazabını üstüne çekmekten endişe duyduğunu dile getirmektedir (Korkut, IIa).

Eserin 1a yüzünde Sultan I. Mahmud'a (ö. 1754) ait "Elhamdülillezi hâdânâ li hâzâ ve mâ künnâ li-nehtedî levlâ en hâdânâllâh" istifli mühür ile hemen altında şu vakıf kaydı bulunmaktadır: "Kad vakafe hâzihi'n- nüshata'l- cemîlete sultânu'l-a'zam ve'l-hakânü'l-muazzam mâliku'l-berr ü bahreyn hâdimü'l-Harameyni-ş-şerîfeyn es-sultânü's-sultân es-sultânü'l-gâzî Mahmûd Hân ve kazâ sahihan şer'ıyyan limen tâli' ve isterşede ve enâbe ve's-te'idde (halledallâhu mülkehu).Harrarahû el-fakîr Ahmed Şeyhzâde el-müfettiş bi-evkaf-i'l-Haremeyni-ş- şerîfeyn gufira lehumâ".

Uzunçarşılı bu eserin ikinci bir nüshasını kitapçı Râif Yelkenci Bey'de gördüğünü belirtmekte, asıl nüshanın Raif Bey nüshası olduğunu, Ayasofya nüshasının birtakım ilâveler eklenmek sûretiyle babası II. Bâyezid'e takdim edildiğini düşünmektedir (Uzunçarşılı 2012, 203).

Eserin başı 1b'de şu satırlarla başlar:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ سبحان الله و بحمده منتهى علمه العميم و سبحان الله العظيم و بحمده مبلغ رضاه القسيم و ملاء الميزان و زنة العرش العظيم و نشكره شكرا يوافي مزیده و ان كان العجز منه لا يفارق عبیده و من معظم نعمه عنايته و ارشاده و هدايته الى دعوة النفس الطالحة الى الاعمال الصالحة بالايات الظاهرة و البيئات الباهرة و نصلی و نسلم على خير البرايا محمد المصطفى و المجتبی ...

Muhtevâ ve Üslûbu

Dâvetü'n-nefs'e bir bütün olarak bakıldığında onu sadece bir ilim dalına hasretmek mümkün değildir. Zîrâ eser fıkıh, kelâm, siyâset ve tasavvuf ilmiyle ilgili zengin bir muhtevâyâ sâhiptir.

Türkçe'ye “Tâlih (yorgun, fâsit, hayırsız) nefisleri zâhir âyetler ve açık delillerle sâlih amelere dâvet” şeklinde tercüme edilebilir. Şehzâde Korkut kitabın girişinde ölüm, mîzan, cennet ile ilgili âyetleri hatırlatarak, kişinin günahının ağır basması durumunda hasenâtlarının izâle olacağını belirtip, konuyu muhâcir (“Müslüman elinden ve dilinden müslümanların selâmette olduğu kimsedir. Muhâcir de Allâh'ın yasakladıklarını terk eden kimsedir”, Buhârî, İmân, 4.) hadîsi bağlamında dile getirir. Ona göre kişinin hicret etmesi gereken şey, bütün muharremâtın yanı sıra bilhassa büyük günahlardır. Ancak onun devrinde bu nevî hicret bilhassa emirlik (vâililik) ile mümkün değildir. Kitap gerçekten de yalnızca başı ve sonu ile değerlendirildiğinde bir nevi vazîfeden ayrılma arzuhâli gibi anlaşılabilir ve bu durum Şehzâde Korkut'un kitaba başlamadan önce dile getirdiği haklı endişeyi teyid eder. Ne var ki Şehzâde Korkut'un en hacimli eseri kabul edilen bu eserinin bir arzuhâlden çok fazlası olduğu âşikârdır. Eserde geniş bir yer tutan tasavvuf sahâsına âit konuları müstakil olarak işleyeceğimiz için diğer alanlarla ilgili konuları özetle şu şekilde tasnif edebiliriz.

Emirliğin gerekleri ve örfî uygulamalardan dolayı şer'-i şerîfe tam ittibânın imkansızlığı, âfetleri, emirin vazîfeleri, şer'î örfün meliklerin örfünden üstünlüğü, devlet ricâlinde bulunması gereken vasıflar, devlet erkânına ayağa kalkmanın hükmü, kadılık ve kadınların çeşitleri, nüvvab, subaşılık, hadımlık müessesesi, emirlerin ava çıkma hükümleri, emirlerin sefer zamanlarını gözetmesi, ganîmetler ve fellâhlar, hediyein hükmü, görevden istifâ, mazlumdan zulmü def'in vâcibliği, âlimin vasıfları, müftü ve vazîfeleri, müderris ve görevleri, muîd, müfid, müntehî, fukahâ-i medrese ünvanlı medrese mensûplarının konumu gibi konuların yer alması esere bir siyâsetnâme özelliği kazandırmıştır.

Müflis ve îman-küfür konusuna Mu'tezile ve Ehl-i Sünnet'in bakış açısı, tekfir konusu, hüsün-kubuh mes'elesi Şehzâde'nin kelâm alanına dâir ele aldığı konulardır.

Kaza konusunda Horasan ve Irak ekolünün yorumları, haccın ifsâdının kazâsı, nebiz içmenin hükmü, Hac ve Umrede niyet, tevbenin haddi ve keyfiyeti, tevbede niyet, oruç, hilâlin görünmesi, ipek giymek, Ramazan orucunun kazâsı, büyük ve küçük günahlardan kaçmayan kişinin tevbesinin geçerliliği eserin fıkıh alanı ile ilgili konulardır.

Şehzâde Korkut *Dâvetü'n-nefs'*de emirlikten ferâgat arzusunu temellendirirken bâzen de ele aldığı konuların satır aralarında yaşadığı dönemin aksayan yönlerine değinmekte ve târihî açıdan kıymetli bilgiler vermektedir. Meselâ Rodos'da Ebû Süleyman Dârânî neslinden meşâyih'in esir düşmesi üzerine babasından yardım istemesi, II. Murad'ın tahtı bırakışına dâir görüşleri gibi. Bâzen de bulunduğu bölgede erkân-ı salât, oruç, tahâret konusundaki zayıflıklara

dikkat çekmesi, fakih ve kadıların hediye yanında rüşvet almaları, fakihlerin dâima sultan kapılarında olmaması gerektiğine dâir tespitleriyle dînî hassasiyetlerini ortaya koymuştur.

Öte yandan, mühlid grupların özellikleri, hukemâ-yı İslâm adıyla kendilerini tavsîf eden felsefecilere eleştirisi, zamanının ilim dünyasında *Keşşaf Tefsîri* ile ilgili aktardığı polemikler de dikkat çekicidir.

Kaynakları

Şehzâde Korkut aslında eserinin kaynaklarına kitabına verdiği isimde işâret etmekte ve *Dâvetü'n-nefsi't-tâliha ilâ a'mâli's-sâlihâ bi'l-âyâti'l-zâhire ve'l-beyyinâti'l-bâhire* ismi ile bu kaynakların öncelikle ilgili âyet ve hadîsler ve ardından ele aldığı konuyla ilgili daha önce alanın yetkin eserleri olduğuna dikkat çekmektedir. Neredeyse her varakta en az üç dört kaynağa atıfla meseleleri ele alan Şehzâde Korkut, ele aldığı fıkıh ve hadîs konularını yirmiye yakın tefsir, on bir hadîs şerhi, iki ilel, üç nâsîh-mensûh, yedi ulûmu'l hadîs, ondan fazla ricâlü'l-hadîs kitabından müteşekkil olan otuz yedi hadîs kitabı, Hanefî fıkıhında kırk, Şâfiî fıkıhında yüz on dört, Mâlikî fıkıhında beş, Hanbelî fıkıhında üç muteber kaynaktan istifâde ile ortaya koyduğunu dile getirmiştir (Korkut, 201b-202a, 221a).

Eserde konular öncelikle ilgili âyet ve hadîslerin nakledilmesi şeklinde başlar ve hadislerin kaynakları gösterilir. Muhtevâyâ göre fikhî delilleri veyâ kelâm mezheplerinin görüşlerini, ilgili eserlerden iktibâs etmek sûretiyle kitabına alır. Eserde kaynaklar çoğu kez kitap veya yazar belirtilmek sûretiyle verilir, kaynak verilmeksizin alıntı yapılması nâdirdir. Konunun tasavvuf ilmi ile ilgili bir yönü varsa ilgisi varsa mutasavvıfların görüşlerini aktarmak sûretiyle sona erdirir. Tasavvuf ilmiyle ilgili olarak Gazâlî, Kuşeyri ve Şihâbeddin Sühreverdi'nin eserleri temel başvuru kaynaklarıdır.

Şehzâde Korkut'un bizzat kitap ismi ve bâzen de müellif adı vermek sûretiyle *Dâvetü'n-nefs'* de kullandığı kaynakların tasnîfi şöyledir:

Hadîs: Ahmed b. Hanbel (ö.241/855), *el-Müsned*; Dârîmî (ö. 255/869), *el-Müsned*; Buhârî (ö. 256/870), *Sahîhu Buhârî*; Müslim b. Haccac (ö. 261/875), *Sahîhu Müslim*; İbn Mâce (ö. 273/887), *es-Sünen*; *el-Câmiu's-sahîh*; İbn Hibbân (ö. 354/965), *Sahîhu İbn Hibban*; Kudâî (ö. 454/1062), *Müsned*; İbnü'l-Esîr (ö. 606/1210), *Camîu'l-usûl*; Begavî (Ferrâ), (ö. 516/1122), *Mesâbihu's-sünne*, *Şerhü's-sünne*; Sâgâni (ö. 650/1252), *Meşâriku'l-envâri'n-nebeviyye*; Ebü'l-Abbas Kurtûbî (ö. 656/1258), *Şerh-i Müslim*; Beyhakî (ö. 458/1066) *es-Sünen*; Taberânî, (ö. 360/971), *Mu'cemü'l-evsat*; Hattâbî (ö. 388/998), *Şerh-i Buhârî*; Hâkim en-Nisâbü'rî (ö. 405/1014), *el-Müstedrek*; Nevevî,(ö. 676/1277), *el-Ezkâr*, *et-Takrîb ve't-teysîr li(fi)-ma'rifeti süneni'l-beşîri'n-nezîr*, *Zevâidu'r-ravza*; İbnü'l-Mülakkın (ö.804/1401), *Ehâdisü'r-Râfi* (el-Bedrü'l-münir fi tahrîc-i ehâdis-i kebîr); Zeynüddin el-İrakî (ö. 806/1404) *Tahrîc-i ehâdis-i İhyâ*; Ebü'l Abbas Kurtubî, *Şerhu Müslim*, Ebû Muhammed Tîbî (ö. 743/1343), *Şerhu Mişkâtî'l-mesâbih*, *Şerhu't-Tîbî alâ Mişkât-i hüccetü'l-islâm el-Gazâlî*, İbn Hacer (ö. 852/1449), *Şerhu Buhârî*; Hâzîmî (ö. 584/1188), *Kitâbu Nâsîh ve'l mensûh*; Ebû Hâtîm (ö. 277/890), *İlelü Ebî Hâtem er-Râzî*, Tirmîzî (ö. 279/892), *Kitâbü'l-ilel*; Kadı İyaz (ö. 544/1149), *Şerhu Müslim li İmâm Mâzerî*, Fârûk-ı Şâfiî (ö. 1189), *Fevâidu'l-mühezzeb*; Zehebî (ö. 748/1348), *Mîzânü'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl*.

Tefsîr: Zemahşerî (ö. 538/1144), *el-Keşşâf*; Fahreddîn er-Râzî (ö. 606/1210), *Tefsîru kebîr*; Bedreddin Zerkeşî (794/1392), *Şerhu Tefsîr-i Tevbe*; Kuşeyrî (ö. 465/1072), *Letâifü'l-işârât*; Abdürrezzâk Kâşânî (ö. 736/1335), *Te'vilâtü Kâşânî*.

Fıkıh ve Fıkıh Usulü: Ebû Zür'a el-Kâdî (ö. 302/914), *Kitâbu Ecvibeti'l-marziyye an es'elietü'l-mekkiyye*; Necmüddîn Abdülgaffâr el-Kazvîni (ö. 665/1266), *el-Hâvi's-sagîr*; el-Kamûlî (ö. 727/1327), *Cevâhir*; Nevevî (ö. 676/1277) *el-Mecmû şerhi'l-Mühezzeb*, Bedreddin Zerkeşî (794/1392), *Şerhu Cem'i'l-cevâmi'*; Sadruşşerîa, (ö. 747/1346) *Şerhu'l-Vikâye*; Burhâneddin el-Merginânî (ö. 593/1197), *el-Hidâye*; İbn Kudâme (ö. 620/1223), *el-Muğnî*,

İbnü'l-Hâcib (ö. 646/1249) Fürû'; Kadı Abdülvehhab b. Şeyh Takıyyüddîn es-Sübkî (ö. 765/1355), *Tevşih*; Cemâleddîn İsnevî (ö. 772/1370), *Tabakâtü'l-fukahâ*; İzzeddin b. Abdüsselâm (ö. 660/1262), *el-Kavâidü'l-kübrâ*; Şeyh Behram Mâlikî (Behram b. Abdullah ed-Demirî) (ö. 805/1402), *eş-Şerhü'l-kebîr li muhtasari'l-Halil*; Sirâceddîn Bulknî (ö. 805/1403), *et-Tedrib fi'l-fürû'*.

Kelam: Cüveynî (İmamü'l-Harameyn) (ö. 478/1085), *el-İrşâd ilâ kavâti'l-edilleti fi usûli'l-i'tikâd, eş-Şâmil*; Aduddin el-Îcî (ö. 756/1355), *el-Mevâkıf*; Taftazânî (ö. 792/1390), *el-Makâsîd, Şerhu'l-Makâsîd, Şerhu'l-Akâid*, Mollâ Hasan Çelebi b. Muhammed Şah el-Fenârî (ö. 886/1481), Havâşi *Şerhi'l-Mevâkıf*, Kutbuddîn el-Huneci, *Şerh-i Meâlimü'l-usûluddîn fi şerh-i mes'ele'ti't-Tevbe*; Gazâlî (ö. 505/1111), *el-İktisâd fi'l-itikadi'l-keâm, et-Tefrika beyne'l-İslâm ve'z-zendeke, Kavâidu'l-akaid*; el-Ebherî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, Kurtûbî (Muhammed b. Ahmed) (ö.671/1273), *Tezkiretü'l-Kurtubî*; Beyhâkî (ö. 458/1066), *Şuâbu'l-îmân*.

İsimleri zikredilerek nakilde bulunulan kelimciler: Şeyh Ebü'l-Hasan el-Eş'ârî (ö. 324/935), Kadı Ebû Bekir Bâkılânî (ö. 403/1013), İbn Fûrek (ö. 406/1015), Ebû İshak İsferâyînî (ö. 418/1027).

Siyer- Tarih-Dinler Tarihi: İbn Sa'd (ö. 230/845) *Tabakât*; İmam Muhammed b. Cerîr et-Taberî (ö. 310/913) *Târihu't-Taberî*, el-Hâfiz el-Hatîb Bağdâdî (ö.463/1071), *Târihu Bağdâd*, Şehristânî (ö. 548/1153), *el-Milel ve'n-nihal*; İbnü'l-Cevzî (654/1256) *Fazlu Ehl-i Beyti'n-nebevî*; Ebû Muhammed Afifüddîn el-Yâfiî el-Yemenî (ö. 768/1367), *Târîhu'l-Yâfiî*; Zehebî (ö. 748/1348), *Mu'cem*; Salâhuddîn es-Safedî (ö. 764/1363), *Târihu es-Safedî, Bustânu't-tevârih*; Seâlibî (ö. 421/1030), *Gurerü's-siyer*.

Fezâil, Tasavvuf, Daavât ve Edebî Kaynaklar: İbnü'l-Merzûbân (ö. 309/921) *Fazlü'l-kilâb alâ kesîrin mimmen lebi'se's-siyâb*; İbn Abdülberr (ö. 463/1071), *Fazlü'l-ilm*; es-Sülemî (ö. 412/1021), *Târihu's-süfîyye*; Kuşeyrî (ö.465/1072) *er-Risâle, Letâifu'l-işârât*; Gazâlî (ö. 505/111), *İhyâu ulûmi'd-dîn, Mişkâtü'l-envâr ve el-Munkuzu mine'd-dalâl, Minhâcü'l-âbidîn, Nasîhatü'l-mülûk*; Muhammed b. İbrâhim b. Sâbit el-Kizânî (ö. 562/1166), Şiir; Ruzbihân Baklî (ö. 606/1209), *Seyrû'l-ervâh (el-Misbâh fi mükâşefâti ba'si'l-ervâh)*; Attâr (ö.618/1221), *Dîvân*; Sühreverdî (ö. 632/1234), *Avarifu'l-maârif*; İbnü'l-Fârız (ö. 632/1235), *Dîvân*; Hz. Mevlânâ (ö. 672/1273), *Divân-ı Şems*; Ebu'l-Hasan Nûreddîn Ali b. Yusuf b. Hariz eş-Şattanûfî (ö. 713/1314), *Menâkıbu kutbü'l-ârifîn Şeyh Muhyiddîn Ebî Muhammed Abdülkâdir el-Cilî*; Şeyh Yunus Emre (ö. 720/1320), Şiir; Abdürrezzâk el-Kâşî (ö. 736/1335), *Istılâhâtü's-süfîyye*; Afifüddîn el-Yâfiî (ö. 768/1367), *Ravzü'r-reyâhîn fi hikâyeti's-sâlihîn*; Mağribî (ö.809/1407), *Dîvân*; Hüseyinî, (?), *Dîvân*; Hâce İmâdüddîn, *Dîvân*; Şeyhü'l-Hakîki Baba Yusuf (ö. 893/1487), *Dîvân*; Şeyh Abdülkerim(Hatemi/Kerîmi), Şiir; es-Semhûdî (ö. 911/1506), *Cevâhiru'l-ikdeyn fi fazli's-şerîfeyn şerefi'l-ilmî'l-celî ve'n-nesebi'l-âlî*; Mevlânâ Kırîmî (ö. 1474), Şiir; Ebu'l-Kasem Ali el-Buhârî, *Şerh-i muhtasar li'z-Zâhid Ahmed el-Bûnî el-esmâ ve'd-daavât*.

Siyâsetnâme: Gazâlî (ö. 505/111), *Nasîhatü'l-Mülûk*; Takıyyüddîn el-Hisnî (ö. 829/1426), *Ķam'u'n-nüfûs*; Taceddîn es-Sübkî (ö. 771/1370), *Muîdü'n-niam ve mübîdü'n-nigam*.

Botanik-Tıp: İbnü'l-Baytar (ö. 646/1248), *el-Muğnî fi'l-edviyeti'l-müfredede*; Ebû Bekir-er-Râzî (ö. 313/925), *Tibbu'l-kebîr*; Tabîb Hızır b. el-Hattâb er-Rûmî (ö.?), eş-Şifâ.

Astronomi: Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1210) *es-Surrü'l-mektûm fi muhâtabeti's-şems ve'l-kamer ve'n-nücûm*.

Dil: Nevevî (ö. 676,1277) *Tehzîbü'l-esmâ' ve'l-lugât*

Tasavvufî Muhtevâsı

*Dâvetü'n-nefs'*in temel fikri Şehzâde'nin emirlikten ferâgat isteğidir. Şehzâde Korkut terk-i riyâset isteğini kitabın girişinde şu beş gerekçeye dayandırmaktadır:

1. Şer'-i şerîfe tam ittibâ'nın bu zamanda örfî uygulamalardan dolayı zorluğu.

2. Emirliğin bu zamanda şer'-i şerîfe uygun olmadığı halde bazen mal gaspına kapı aralaması.
3. Emirlik nedeni ile Rab ile abd arasında uzaklık sebebi olan günahların televvüsünden kurtulmanın zorluğu.
4. Emirlik ve makam sâhibi olmak çok fazla meşguliyet gerektirdiğinden dolayı kalp huzurunu bulandırması.
5. Emirlikte sû-i akıbetin kaçınılmazlığı (Korkut, 1-30a).

Kitapta yukarıda yer alan tasnîf dışında müstakil konu başlıkları bulunmamaktadır. Müellif bu gerekçeleri kitabın ilk kırk sayfasında işler. Kitabın geri kalanında yer alan konular bu beş gerekçenin şerhi mâhiyetinde kabul edilebilir. Kitapta riyâsetin âhir zamanda güçlüğü, örfî hukûkun şer'î hukûku gölgelemesi, mazlumun malını gasp, makam ve mevkînin âfetleri, kalp sâfiyetini izâle ve ikame eden şeyler, tevbenin keyfiyeti, şartları, zamânı, uzletin fazileti, kimi devlet görevlerinin kapsamı, dönemin tasavvufî akımları, hüsün ve kubuh, tekfir konusu, haller, aşk ve muhabbet gibi konular geniş bir muhtevâ zenginliği ile ele alınır.

Şehzâde Korkut tasavvufa dâir konuları ele alırken, dînî delillerini sıralamak ve didaktik tanımlamalar vermekle yetinmez, umûmiyetle konuları menkıbeler ve şiirlerle de destekler. Bahisleri açıklamak için çeşitli hikâyelere başvuran Korkut “Sözü bu hikâyelerle uzatmamın sebebi Mahbûb'un rızâsını talep eden kalpleri takviyedir” demektedir. Delil olarak hikâyeleri kullanmasının bir eleştiri konusu olma ihtimâline karşı ise Cüneyd-i Bağdâdî'nin “Hikâyeler Allâh'ın ordularından bir ordudur, mürîdlerin kalblerini onlarla takviye eder” cümlesini ve Cüneyd'in bu cümleye şahid getirdiği “Peygamberlerin başlarından geçenlerden, sana anlattığımız her şey, senin gönlünü pekiştirmemizi sağlar” (Hûd, 11/120) meâlindeki âyeti referans gösterir (Korkut, 27b).

Menkıbelerine yer vermek sûretiyle temas ettiği başlıca sûfiler, Abdülkâdir Geylânî, İbnü'l-Arabî, Hasan eş-Şâzelî, İbrâhim b. Edhem, Gazâlî, Hallâc-ı Mansûr, Ebû Medyen (ö. 594/1198), Mûsa b. Süleyman Hâşimî, Veysel Karanî, Evhadüddîn Kirmânî, Ebû Süleymân Dârânî, Ebû Abbas Sayyâd olup menkıbelerde birincil kaynağı Afifüddîn Yâfiî'nin (ö.768/1367) *Ravzu'r-reyâhîn fi hikâyâti's-sâlihîn* isimli eseridir.

Şehzâde Korkut aşk ve muhabbet konusunu işlediği satırlarda tasavvufî şiirlere de yer verir. Bu şiirler arasında kendi şiirleri de yer almaktadır. Korkut kitaba aldığı şiirlerinin aşk ve muhabbet makâmına dâir olduğu bilgisini verir (Korkut, 178a). Kitapta yer alan şiirler Arapça, Farsça ve Türkçe olup İbnü'l-Fârız, Attâr, Kizânî, Mevlânâ, Yunus Emre ve Yusuf Hakîkî şiirlerine yer verdiği mutasavvıflardır.

Şehzâde Korkut'un *Dâvetü'n-nefs*'de bâriz olarak ilk işlediği tasavvufî konu terktir. Şehzâdenin riyâseti terk isteğindeki dördüncü gerekçesi emirlik ve makam sahibi olmanın kalp huzurunu bulandırmasıdır. Ona göre emirlik ve yoğun meşguliyeti kalp safâsı önündeki büyük engellerden biridir. Şehzâde riyâseti ve mâsivâyı terk konusunu öncelikle câhın (makam sevgisi) fîtnelerini anlatmakla işler. Konuyu Gazzalî'nin *İhyâ'sında* zemm-i câh bölümünden nakillerle ortaya koyar, ilgili âyet ve hadislerin zikrinden sonra *Avârif*'ten iktibasla “Mürîde mal, câh ve halkdan uzaklaşma şarttır” tespîtinin aktarır. Korkut, kendisi gibi makam fitnesinden uzak durmak sûretiyle terki seçen emir ve âlimlere örnek olarak Zülkarneyn'in oğlunu, hilâfetten imtinâ eden Hz. Hasan'ı, İbrâhim b. Edhem'i, Gazâlî'yi, Hârun Reşid'in sûfî oğlunu zikreder ve kendisini bu silsilenin bir devâmı olarak görür. Bu isimlerle ilgili örnekleme için *Taberî Târihi*, *Ebû's-Sa'd Tabakatı*, *Menâkıbu Yâfiî*'den istifade etmiştir.

Şehzâde Korkut riyâset, câh ve terk üzerine düşüncelerini kitabın ilerleyen bölümlerde şu şekilde ifade eder: “Bilin ki Allâhü Teâlâ benim kalbimde riyâset, mülk, câh, mal ve insanlara hükümet meyli koymamıştır. Aksine kalbime muhabbet ve şevk ve Mutlak Mahbûb'un sevgisine engel olacak şeylere karşı buğz koymuştur. Nitekim cesedimdeki mudganın sulha ulaştığı bir an, cesedimin tamamı sulhdedir, kalbimi Mahbûb-ı Hakîkî'nin muhabbet ve iştiyak

ateşi yakmış, mele-i A'lâ ve âlem-i kudse incizâb eden koku ve mânevî haz beni haller, sözler ve fiilerin sevkinden istilâ etmiştir. Allâh Subhânehû ve Teâlâ'dan, tüm işlerde kalb ve cesedimin O'nun lütf u keremi ile ıslâhını dilerim". Emirliği terk duygusunun açıkca serdedildiği bu satırları Şehzâde Korkut şu şiiriyle ifâde etmektedir:

Aşk bahrine dal ey dil ki iresin yek dâneye
Câna kıymayan kaçan vâsıl olur canânına

Bana ne mülk-i cihân yâhûd bana ne nâm u neng
Ben harâbâtî oluben düşmüşem meyhâneye (Korkut, 157a).

Şehzâdenin terk-i riyâsetle fakra yöneliş ve tasavvufla iştigâlınden bahsettiği bir diğer bahis Şâfi mezhebini tercih etmesine neden olan rüyâlarıyla ilgilidir. Şehzâde bu satırlarda "Bilinsin ki daha önce zikrettiğim rüyanın te'vîlinin Şâfi mezhebine hidâyet ve irşâd olduğu açık oldu. Kaldı ki daha önceki tasavvufî hâlimde Hz. Peygamber'i iki kez rüyada görmüştüm, beni emirlik ve ikbâli terk ile fakr ve humûla irşâd ediyordu" (Korkut, 215b) demektedir.

Şehzâde Korkut'un bu eserinde tasavvuf ile ilgili verdiği bilgiler şu iki başlık altında değerlendirilebilir.

1. Şehzâde Korkut'un Tasavvufî Hal ve Makamlara Dâir Görüşleri
2. Şehzâde Korkut'un Diğer Tasavvufî Konularla İlgili Görüşleri

Şehzâde Korkut'un Tasavvufî Hal ve Makamlara Dâir Görüşleri

Şehzâde Korkut tasavvufî mefhûmlardan dördüne eserinde ağırlık vermiştir.

1. Uzlet
2. Tevbe
3. Muhabbet
4. Fakr

Bu dört mefhûmun ortak özelliği Şehzâde'nin emirliği terk arzusunu yansıtmaması ve bu isteğinin âdeti bu dört kavram ile temellendirme gayretidir.

Uzlet:

Şehzâde Korkut içinde bulunduğu fitne ortamından şikâyetle uzletin gerekliliği üzerinde durmakta ve uzlet kavramını vurgulamaktadır. Bu konuda delil getirdiği hadîslerin bazıları şunlardır; "Kişinin en hayırlı malının peşine takılıp dağ geçitlerini ve yağmur düşen yerleri takip edeceği koyunu olacağı zaman yakındır. Böylece dinini fitnelere kaçırması olur" (Buhârî, İman 12 (19), "Yakında büyük fitneler olacak, o fitnelere (yerinde) oturanlar ayaktakilerden, ayaktakiler yürüyenlerden, yürüyenler koşanlardan, daha hayırlı olacaklar. Kim o fitne içinde bulunmuş olursa, ondan uzak dursun. O zaman bir iltica yeri, sığınacak mekân bulursa ona sığınsın" (Buhârî, Fiten, 9 (7081), "Evine kapan, diline sâhip ol, iyi bildiğin şeyi yap, kötü bildiğin şeyi de terket, kendi yakınlarıyla meşgûl ol, âmmenin işini terket" (Ebû Dâvûd, Melâhim, 17 (4343).

Uzletin faydaları ve uzlet zamanının ta'yîni gibi husûsları Gazâlî'nin *İhyâu ulûmi'd-dîn*, Minhâcu'l-âbidîn, Semhûdî'nin *Cevâhiru'l-ıkdâyın* ve İbnü'l-Merzûbân'ın *Fazlü'l-kilâb alâ kesîrin mimmen lebişe's-siyâb* isimli eserlerinden iktibaslarla açıklamaktadır (Korkut, 35a-37b).

Halkın arasında bulunduğu müddetçe kaçınılması imkansız dört günahı; gıybet, riyâ, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker yapmamak ve kişinin tabii olarak ahlâkının bozulması olarak tespit eder. Şehzâde Korkut'a göre bu günahlardan kurtuluş ancak sıdıklara mahsûs olup uzletle mümkündür. Öte yandan "Öyle günlerle karşılaşacaksınız ki, sonra gelen her gün, öncekine nisbetle daha kötü olacak. Bu durum ta ki Rabbinize kavuşuncaya kadar devam edecek" (Buhârî, Fiten 6, Tirmizî, Fiten 6) meâlindeki hadîsin kendi dönemine işâret ettiğini

dile getiren Şehzâde, yaşadığı dönemde uzletin nâfile olmaktan çıkıp vâcib ve farz hükmüne geldiği görüşündedir (Korkut, 38a). Öte yandan uzletin gerekliliğini Câfer-i Sâdık'ın Süfyân-ı Sevri'ye uzleti tavsiye ettiği “Ey Süfyân! Zaman bozuldu, kardeşler değişti, vefâ geçen gün gibi geçip gitti/insanlar hile ile aldatma arasında/ aralarında sevgi ve safa görünse de/ kalpleri akreplerle dolmuş halde” meâlindeki manzûm ibâre ile desteklemektedir (Cündî 2007, 158).

Korkut yine *Minhâcü'l-Âbidîn*'den naklen (Gazâlî, vr. 26a) insanlarla ihtilâtın Allâh'a vuslat yolunda en büyük engellerden sayılmasından, insanlarla ihtilâtın kişiyi ibâdetten alıkoyacağından, kişinin ibâdet yoluyla kazandığı mânevî hâlleri kaybettireceğinden bahseder. Korkut, Yahya b. Muâz'ın “Rüyetü'n-nâs, bisâtu'r-riyâ” [İbâdet eden mü'minin ibâdetini insanların görmesi, riyâ tezgahlarıdır] sözüne yer verir. Bu konuyla ilgili olarak Harem b. Hayyân ve Üveys-i Karânî, Süleyman Havvâs ve İbrâhim Edhem ve Gazâlî'nin menkıbelerini aktarır ve bu zâhidlerin uzlet makamı gereği mülâkat ve karşılıklı ziyâretleşmeyi terk ettiklerini belirtir (Korkut, 27a, 37b, 218a, 228a)

Tevbe

Şehzâde Korkut'un en uzun izahlarla ele aldığı kavram tevbedir (Korkut, 44b, 46a-60b, 105b-113a, 85a-85b). Kavramı fikhî, kelâmî ve tasavvufî açıdan çok detaylı bir biçimde ele alır. “Ey müminler! hep birden Allâh'a tevbe ediniz” (Nûr, 24/31) ve “Ey iman edenler! Samimi bir tevbe ile Allâh'a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter” (Tahrim, 66/8) âyetlerini nakleder, tevbenin günahın hemen akabinde fevrî olarak yapılması gerektiğini söyler. Akabinde Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'den rivâyetle gelen “Allâh gündüz günahkârları tevbe etsin diye geceleyin elini açar. Gece günahkârı tevbe etsin diye gündüz elini açar. Tâ güneş batıdan doğuncaya kadar bu böyle devam eder” (Müslim, Tevbe, 5 (2759) hadîsini aktarır (Korkut, 44b).

Tevbenin vakti, tevbe etmeyen kişinin durumu, tevbenin rükünleri, tevbenin kabul şartları, tevbede niyet, tevbenin haddi ve keyfiyeti, bazı fiillerde tevbenin geçerliliği, günah çeşitleri, kelâm, fıkıh ve sûfî ıstılahında nedm kavramı, tevbeyi geciktiren sebepler, Mu'tezilenin konu ile ilgili ihtilâfî ve sûfiyenin tevbe tanımları gibi konu başlıkları altında görüşlerini aktarır.

Tevbe kavramını Nevevî'nin “Tevbe hukûkullah kapsamındadır ve onda bulunması gereken üç şey; kişinin hâlinde işlediği günahdan uzaklaşması, geçmişte işlediği günahdan dolayı pişmanlık duyması ve bir daha işlememeye azm etmesidir ve tevbe hukûku'l-âdemiyyîndir. Önceki üç şartı ihtivâ etmekle birlikte dördüncüsü sâhibine zulmetmekten vazgeçmek veya ondan afvını istemek ve suçsuz olduğunu ispat etmektir” görüşlerini aktarmak sûretiyle işler. Akabinde “Tevbe nedmdir” hadîsi etrafında konuyu işler. Usûl âlimleri ve fukahânın nedm tahlillerine yer veren Korkut, her iki tâifenin görüşünü Zerkeşî'nin cem' ettiğini belirtir. En kapsayıcı tanımın Kuşeyrî'nin *er-Risâle*'de ifade ettiği “Ehl-i sünnetin kelâm âlimleri tevbenin sıhhat şartı üçtür dediler; şeriate muhâlif işlenmiş hallerden dolayı pişmanlık, zillete düşürücü halleri terk, bir daha işlediği günaha benzer şeyler yapmamaya azm” olduğu görüşündedir. Ona göre bu âlimler “Nedâmet tevbedir” hadîsini “Hac Arafat'tır” hadîsine kıyâs ederek tevbenin en büyük rükününün “nedâmet” olduğunda ittifak etmişlerdir (Korkut, 47b).

Şehzâde tevbeyi seyr ü sülûk açısından da değerlendirmiştir. Sûfiyenin tevbeyi, “Sâlik tüm günahlardan tevbe etmedikçe tevbe onun elinde makâmata eriştirici bir anahtara dönüşmez. Zîrâ kalbin az bir kısmının kudûret ve günahla kararması sâlik Allâh Teâlâ'ya seyirden men' eder” şeklinde tanımladığını ifade eder (Korkut, 55a).

Tevbeyi geciktirmenin altında iki sebep bulunduğunu ve bunların günahlarda ısrar ve yeis olduğunun altını çizen Korkut, bu durumun çaresinin kişinin kalbinde lezzetleri yok edici olan ölümü sıkça anmak olduğunu vurgular. Konu ile ilgili Gazâlî'nin *Nasihatü'l-mülûk* isimli eserinden iki menkıbeye yer veren Korkut, ayrıca insanların tevbe ve istiğfâr konusunda da sınıflara ayrıldığına dikkat çeker. Bu farklılığa tasavvufî literatürde Râbiatü'l-Adeviyye'ye nisbet edilen “İstiğfârımızın istiğfâra ihtiyâcı var” cümlesini “Ebrârın hâsenâtı mukarrebînin

seyyiatıdır” anlayışı içinde değerlendirme lüzumuna dikkat çeker (Korkut, 8bb). Tevbe konusunda gerek ele aldığı konu başlıkları gerekse konu ile ilgili nihâi tespitler göz önüne alındığında Şehzâde Korkut’un büyük oranda *İhyâ*’nın tevbe bölümünü özetlediğini söylemek mümkündür (Gazâlî, IV 3-59).

Muhabbet-Aşk -Fenâ

Şehzâde Korkut Mahbûb-ı Hakîkî olan Allâh’ın şevk ve muhabbetinin kendisini yaktığını, ilâhî âlemlere doğru seyreden cezbenin altında olduğunu ve bu nedenle kalbinde riyâset ve makam meyli bulunmadığını belirtmektedir (Korkut, 157a). İlerleyen pasajlarda bilhâssa gazâ için sefere çıkmak için hava şartlarının uygun olmadığı zamanlarda muhabbetullâhî ziyâde edecek ilim ve ibâdet iştigali arzusunda olduğunu ifâde etmektedir.

Şehzâde pek çok belâlara ibtilâlaların sözkonusu olduğu emirlik vazîfesinin zayıf bünye ve yaratılışında çok serî ârızlara sebebiyet verdiğini ifâde etmektedir. Bilhassa kış günlerinde adımını dışarıya atacak gücü kalmadığını, rûhî elemelerin bedeninin yanı sıra kalbine zarar verdiğini dile getirmektedir. İçinde bulunduğu zayıflıktan ancak ilimle iştigal, faydalı amellere iştiyâk ve Allâh’a itâat ile çıkılabileceğini belirten Korkut, İbnü’l-Fârız’ın *ولم يُنقِ مَنِّي الحبُّ غيرَ كَاتِبٍ*. [Aşkta bana geriye kalan keder, hüznün, ezâ ve şiddetli hastalık oldu] beyti ile kendi hâlet-i rûhiyyesini özetlemektedir.

Allah’a itâatin en önemli faydasının muhabbet-i sâdika meyvesi olduğu ile konuya devâm eden şehzâde Allah’a itâat ile kalb aynasının cilâlanacağını belirtmektedir. Zîrâ mün’im-i hakîkî olan Allâh’ın ni’metleri eseri ancak ibâdet ve itâat ile sâfiyete erişmiş bir kalbde görülebilir. Bu sûretle kulda yaratıcısının vasıflarına karşı bir teveccüh oluşur ve bu teveccüh onu Mahbûb-ı hakîkinin kurbuna dâvet eden bir incizâb hâline kavuşturur (Korkut, 166a).

Muhabbet hâlinin haddini ve keyfiyyetini Kuşeyrî’nin *er-Risâle*’sinden iktibâs ile yazar sûfilerin muhabbeti irâde anlamında kullanmadıklarını, muhabbetten kastın rahmetten daha husûsî ve yüce halleri içinde barındıran bir hâl olduğunu dile getirir. Nitekim ilâhî irâde cezâyâ tekabül ederse gazab, umûmî nîmetlere işâret ederse rahmet ve özel sûretle nîmetlere taalluk ederse muhabbet adımı alır.

Şehzâde Korkut Allâh’ın kuluna ve kulun Allâh’a olan muhabbetinin keyfiyyeti mes’elesini mutasavvıflardan Bâyezid-i Bistâmî, Sehl b. Abdullah Tüsterî, Cüneyd-i Bağdâdî, Ebû Ali Ruzbârî, Ebû Abdullah Kureşî, İbn Atâ, Şiblî, Hâris el-Muhâsibî, Sevrî, Şihâbeddîn Sühreverdî’nin muhabbet tanımlarına yer vermek sûretiyle genişletir (Korkut, 166a).

Muhabbet kavramına dâir sûfilerin görüşlerini aktarmakla yetinmez. Konuyla ilgili bazı akîdevî meselelere de yer verir. Bu meseleler “Kul için “Ben Allâh’a âşık oldum” cümlesi câiz midir? Aşk ve muhabbet arasında fark nedir”, “Bâzılarının sözüne göre aşk, şehvetle beraber olan muhabbettir ve böyle bir ıtlâk Allâh ve Rasûlü için geçerli değildir. Dolayısıyla Allâh’a ve Resûlullâh’a âşık oldum denemez” şeklindedir. Bu meselelerde âlimlerin ihtilâfa düştüğünü belirten Korkut, Şeyh İzzeddin Abdüsselâm’ın “Ben Allâh’a âşık oldum” gibi bir cümleye cevaz vermediğini belirtmektedir. Öte yandan Şeyh Sirâceddîn el-Bulkînî’nin fetvâlarında aşkın şehvetle karışık muhabbet olarak anlaşılması durumunda bu cümleyi kurmanın câiz olmadığını, ancak aşırı muhabbet anlamında olduğu takdirde bu ıtlâkın câiz olduğu görüşünü aktarır. Bu muhabbet hâline erişmek husûsunda nebîler ve velîler arasında farklılıklar bulunduğunu dile getiren Korkut, konuyla ilgili olarak Bâyezid Bistâmî’nin “Kimi muhabbet öldürmüştü onun diyeti rû’yet ve kimi aşk öldürmüştü onun diyeti Hak’la sohbetir” sözünü paylaşır. Muhabbet kavramının ıstılâhât-ı sûfiyye risâlelerinde detaylı bir şekilde ele alındığına dikkat çeken Korkut nihâi olarak Bulkînî’nin “Allâh’a âşık oldum” cümlesinin “Allâh’ın rüyetini iştâh ile istemek”, “Resulullâha âşık olmak” lafzını “Onun rû’yetini, sohbetini ve rızâsını sevmek ve iştihâ duymak” şeklindeki yorumuna katılır ve bu yorumun şâhidinin Fussilet sûresinin otuz birinci âyeti olduğunu ifâde eder.

Müellif muhabbet konusuna dâir nakillerini Abdülkâdir Geylânî'nin “Muhabbet; sevgiliden dolayı kalblerde oluşan teşvîşdir, bu hâl ile dünya kişinin gözünde yüzük ve mâtem yeri kadar küçülür. Hubb sahvı olmayan bir sekr, mahvı olmayan bir zikir, sükûnu olmayan bir kalak, açık ve gizli her şekilde Mahbûb'a bağlanma, Allâh'dan başkasına karşı körlüktür. Muhibler mahbûblarının müşâhedesi olmaksızın ayılamazlar ve matlûblarına ihtilât etmedikçe iyileşemezler, Mevlâlarından gayrine ünsiyet duymazlar, mahbûblarının zikrinden gayrisine düşkün olmazlar, onun dâvetinden başkasına icâbet etmezler” (Şattanûfî 2001, 256) tanımına yer verir (Korkut, 171b).

Son bölümde muhabbet konusunu tasavvufî neş'eyle yazılmış şiirlerle renklendirir. Kitapta konuyla ilgili yirmi sekiz şiir yer almaktadır. Şiirlerin ikisi Arapça olup *Kays b. Mülevvâh Dîvân*'ı ve İbnü'l-Fârîz'dandır. Farsça on iki şiir yer almakta olup ikisi Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, üçü Feridüddîn Attâr, üçü Mağrîbî ünvanlı Şeyh Muhammed Horasânî'ye, üçü Şeyh Hüseyin ve biri Hâce İmâdüddîn'e âittir. Muhabbete dâir istişhâd ettiği Türkçe on iki şiirin ikisi şeyhü'l-hakîki lakaplı Baba Yusuf b. Şeyh Hamid'e, üçü Şeyh Abdülkerim'e (Hatemî) ve yedisi bizzat Şehzâde Korkut'un kendisine âittir (Korkut, 171a-180b). Korkut'un aşk ve muhabbet konusuna getirdiği son düstûru Hz. Peygamber'in Şâir Lebîd'den rivâyet ettiği: “Biliniz ki Allâh'tan başka her şey yok olacaktır” sözüdür (Buhâri, Menâkıb, 26, Edeb 90).

Şehzâde Korkut muhabbet ve aşka dâir görüşlerini bir adım daha ileriye taşıyarak istiğrâk, sekr, ittihâd ve fenâ (tevhîd-i hakîkî) mefhumları eşliğinde izah eder. Bu bölümde referansı Gazâlî'nin *Mişkâtü'l-envâr*'ıdır (Gazâlî 1905, 19-20). Âriflerin hakikat semâsına urûcları ve bu mertebede vücûd-ı vâhidin gayrisini görmemeleri konusunda ittifâk olmakla birlikte bu şehâdetin ilmî ve zevkî olduğunun altını çizen Korkut, “Ene'l-Hak”, “Subhâne mâ a'zame şân” gibi şatahat cümlelerinin sekr hâliyle ilgisine dikkat çekmekte ve bu hâlin fenâü'l-fenâ ve istiğrâk hâline izâfeten ittihâd ve hakikat dilinde tevhîd diye isimlendirildiğini belirtmektedir.

Şehzâde Korkut kendisinin tabîbe ihtiyâç duymayan aşk derdine ibtilâ olduğunu dile getirir. İçine düştüğü aşk derdininin yegâne ilâcı mukadder olmuş bir vuslat ve hakîrliktir. “Dâimî aşk sebebiyle kalbim aşkının ateşiyle erimekte, yanaklarda gözyaşı seyelân gibi olmuştur, garîbe merhamet et!” demektedir. İçinde bulunduğu aşk ve istiğrâk hâlini yazdığı iki şiir ile beyân eder. Bu şiirlerden biri “cânımı yandurdu ey dilber firâkuna ateşi” mısra'lı şiiri olup, diğeri aşağıdaki şiiridir.

Ey gönül hâlin nedür kim böyle zâr oldun yine
Bülbül-i şevk-i gül-i rûy-ı nigâr oldun yine
Bûy-ı vuslat mı erişmişdür dimâğuna bugün
Hasretinde cûşa gelüb bî-karâr oldun yine
Va'de-i kurbet mi ermişdür kulağına senin
Mevt-i ahmer hâletinde intizâr oldun yine
Ârzü-yı âlem-i vahdet mi kıldun yine kim
Cân u dilden böyle kesretten kaçır oldun yine
Ey Harîmî kaldı aklun bir nefes cem' olmadan
Çünkü derd-i ışk râhında gubâr oldun yine

Kendi şiirlerinin devâmında Mevlânâ Kırîmî (Avcı 2016, 122) ve Kizânî ve Şeyh Abdülkerîm'in aşk ve vahdet hâline işâret eden şiirleri ile konuyu derinleştirir.

Şehzâdenin yukarıdaki şiirinde mevt-i ahmer terimini kullanması seyr ü sülûkuna dâir işâretler barındırır. Öte yandan muhabbet bahsinin sonunda kendi ma'nevî dünyâsına işâret eden şu cümleyi kurar: “Şu ana kadar muhabbet, aşk ve fenâ hâllerine dâir aktardıklarımızı anlarsan senin indinde benim için emirliği terkin aşk, akıl ve şer'î açıdan vücûbu ortaya çıkmış olur”. Bu cümle Şehzâde Korkut'un riyâset terki arzusunu öncelikle içinde bulunduğu muhabbet ve fenâ hâli ile irtibatlandırması açısından önemlidir (Korkut, 183a).

Fakr

Şehzâde Korkut fakr konusunu muhabbet ve aşk konusunun bir devâmı olarak görür. Kişinin nefsinin dünyâ işlerini yüklenmesiyle orantılı olarak kibir ve tecebbür gibi duyguların tahakkümü altında kalacağına dikkat çeker. Bu konuyu “Çiftlik ve akar edinerek dünyaya rağbet etmeyiniz” (Tirmizî, Zühd, 20 (2328) hadîsiyle açıklar. Bunun zıddı olarak dünyaya rağbetin bir müddet sonra kişiyi “Her inatçı zorba da hüsrâna uğradı” (İbrâhim, 14/15) âyetinin muhâtabı kılacağını ifade ederek kibir ve zorbalığı zemmeden, fakra tergîb eden hadîsleri delil olarak gösterir (Korkut, 183b-184b).

Fakrın her hâlükârda gınâya üstünlüğünü Şehristânî'nin *Milel*'inden nakille Zenon b. Mâus'a âit “Mal muhabbeti şerrin kazığıdır, çünkü diğer âfetler onunla ilgilidir” cümlesinin yanı sıra yine ona dâir bir menkıbe ile (Şehristânî 2015, 513-514) temellendirir. Sâlebî'nin *Siyer-i Dürer*'inden nakille İskender'in fakrla ilgili hikmetlerine değinen Korkut, İskender'in geçmiş zamanda kendi inançları gereği savaşmasına rağmen kendi sancakbeyliği döneminde yapılan savaşları mal, mülk ve müslümanlar arasında cereyân etmesi gerekçesiyle eleştirir (Korkut, 185b).

Fakr kavramını Şeyh olarak andığı Yûnus Emre'nin “Sen bu cihân mülkünü Kâfdan kâfa tuttun tut/ Ya bu âlem nakdini oynayıben üttün tut” (Tatçı 2014, 259) beytiyle açıklar. Korkut, şer'î olarak da fakra delâlet eden âyetler (Bakara, 2/273) (En'am, 6/52) ve yirmiyi aşkın hadîs ve takrîrî sünnette yer bulan husûslara yer vermek sûretiyle detaylandırır. Bakara (2/273) ayeti ile ilgili Ebû Tâlib Mekki'nin “Cenâbı Hak evliyâsını övdüğü bu âyette onların fakrını, hicretini ve yalnızca kendisine adanmış oluşlarını takdîm etmiştir. Gerçek şu ki Allâh sevdiğini ancak sevdiği şeylerle vâsfeder. Şâyet fakr O'nun en çok sevdiği vasıf olmasaydı, sevdiklerini bu vasıfla tavsîf etmez ve şereflendirmezdi” (Mekki 2001, II 1493) şeklindeki sözlerine yer verir. Fakr sâhibi kimselerin duâsının reddedilmediğini ifade eder.

Şehzade Korkut'un fakr hakkında naklettiği hadîslerden bâzıları şunlardır; “Fakirler, cennete zenginlerden beş yüz yıl önce girerler. Bu Allâh'ın indinde yarım gündür” (Tirmizî, Zühd, 37 (2353). “Kıyamet günü, şişman, iri bir adam mîzâna getirilip tartılır, Allâh indinde sinek kanadı kadar ağırlığı olmadığı görülür” (Buhârî, Tefsîr, 6 (3729), “Bütün peygamberler Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân'dan kırk yıl önce cennete girecekler” (Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, c. 20, hadîs no: 142), “Muhammed ailesinde dokuz kadın bulunduğu bir zamanda, ne bir sa' hurma, ne de bir sa' hubûbat ile gecelemedi” (Buhârî, Buyu', 14 (2069) (Korkut, 186b-190a).

“Bize düşen her işte takâtımız miktarı Hz. Peygamberin ahlakı ile ahlaklanmak ve bu itaatle Allâh'ın sevgisine mazhar olmaktır” diyen Şehzâde Korkut, Hz. Peygamber'in zenginlerle oturmak yerine fakirlerle hemhâl oluşuna dikkat çekmekte “Suda yürüyüp de ayakları ıslanmayan var mı? Dünyaperest de böyledir; günahlardan uzak kalamaz” hadîsinden hareketle dünya perestlikten ancak fakr ile kurtulunabileceğini ifade etmektedir. Ona göre övülmüş ilimler ve derin hikmetler ile kalbi inşirâha ermiş kimse için fakrın gınâdan, halvete çekilmenin işleri yüklenmekten üstünlüğü kaçınılmazdır. Sağlıklı bir fakr hâli kişiyi bir müddet sonra âriflerin özelliği olan mâlâyani işlerden uzaklaştıracaktır. Şehzâde Korkut Allâh'tan kendisini ehl-i tasavvufun indinde önemi büyük olan fakr-ı hakîkî yoluna ulaştırmasını dilemektedir (Korkut, 190b).

Şehzâde Korkut'un Diğer Tasavvufî Konularla İlgili Görüşleri

Şehzâde Korkut'un tasavvufî hâl ve makamlara dâir tespit ve görüşlerinin yanı sıra tasavvufa dâir birçok konuyu gerek tanımlamak gerekse ihtilaflı konuları ele almak sûretiyle değerlendirdiği görülür. Kaynaklardan özenle iktibaslar yapmanın yanı sıra zaman zaman kendi görüşünü de belirtmesi seyr ü sülûka dâhil olduğunu düşündürmektedir. Herhangi bir tarîkata intisâb ettiği dâir bir bilgi vermemekle birlikte eserinde en çok atıfta bulunduğu tarîkat pîri Abdülkâdir

Geylânî'dir.

Şehzâde Korkut eserinde seyr ü sülûkde bidâyet ve nihâyet ile ilgili husûslar, zikrin mâhiyeti, havâtır ve çeşitleri, ilhâm ve vesvesenin farkı, kalbin mâhiyet ve mahalli, ilhâm-i'tibar-istibsâr-levâkîh, vahiy-setr-tecellî, muhâdara-mükâşefe-müşâhede, cem-tefrika, gaybet-huzur, gaybet-şuhûd, fenâ-bekâ konularını ele almıştır. Bu konularla ilgili açıklamaları çoğunlukla Kuşeyrî'nin *er-Risâle* ve *Letâifu'l-işârât*'ı, Gazâlî'nin *İhyâ* ve *Minhâcu'l-âbidîn*'i, Sühreverdi'nin *Avârifü'l-maârif* ve Abdürrezzak Kâşânî'nin *Istilahât-ı sûfiyye*'sinden istifâde ile ortaya koymaktadır (Korkut, 87b-98a, 208a-211a).

Şehzâde Korkut tasavvuf istilâhları yanında muâmelâta dâir konulara da temas etmiştir; nefis mertebeleri, riyâzet, açlık ve faydaları, seher vaktinin önemi, az uyumanın faydaları gibi. Uyu adâbı, havâtıra karşı okunması gereken esmâullah üslûbu ve kesret-i şehveti kıran tıbbî tavsiyeler tasavvufi riyâzet yöntemleri açısından dikkate değerdir (Korkut, 75b-79b, 80a-82a, 100b).

Tasavvufa dâir kimi zaman fukahâ ve kelamcılar tarafından tartışılmış ihtilâflı konu ve görüşleri de ele almıştır. Bunlardan bâzıları; Hz. Peygamber'in ve Hakk'ın rüyâda görülmesi, ittihâd, bâzı sûfilerin şatahatları, *Fusûsü'l-hikem*'in okunması, gavs ve Hızır'ın velâyeti, kerâmet ve havârik-ı âdenin teşhîsi, semâ, tarîkatin lüzumu, meşâyıh arasında birbirine secde etmenin hükmü, hakîkî velîyi sahtesinden ayırmanın yolları. Bu konularla ilgili ilmî bir yöntem ve dil kullanan Korkut, önce menfî ve müspet görüşlere sâhip ulemânın tespitlerini aktarır; ardından kendi kanâatini serdeder. Kimi zaman kendine has terimler kullanmak sûretiyle orijinal görüşler sunar. Meselâ kerâmetin istidrâctan nasıl ayırt edileceği ile ilgili soruya insanları inanç açısından mu'tekid ve mu'takad tasnîfine tutarak kendi içinde de kısımlara ayırır. Korkut'un tasnîfine göre insanlar iki kısımdır; mu'tekid (inanılan) ve mu'takad (inanılan). Mu'tekid sınıfı iki kısma ayrılır; Allâh'ın nûruyla görenler ve Allâh'ın nûruyla görmeyenler. Allâh'ın nûruyla görenler, inandıkları inancın künhüne vâkif olup, inançlarında mahkûm değil hâkim olan âriflerdir. İnananı ve inanmayanı Allâh'ın kendilerine bahşettiği nûr ve fazl ile tefrik ederler. Mu'tekid kısmının ikinci bölümünü Allah'ın nûruyla bakmadığı hâlde inananlar oluştururlar. Asıl ihtilâflı olan kısım mu'takad grubudur. Bu ikinci kısım da ikiye ayrılır. Bu bölümün ikinci kısmı mezkûr münkerâtı işlemeyenler, birinci kısmı ise mezkûr münkerâtı işleyenlerdir. İkinci kısma gösterilecek tavır mutlak bir hüsn-i zân içinde bulunmaktır. Kendi içinde tekrar tasnife tutulacak olan ikinci grubun birinci kısmıdır. Bu kısım mezkûr münkerleri işleyenlerdir. Korkut açıktan münker işleyenleri ve onlara karşı gösterilmesi gereken tutumu üç sınıfa ayırmak sûretiyle şu şekilde açıklar;

“Birincisi Allâh'ın nûruyla gören âriflerin nûr ve ilm-i bâtın ile inandıkları ki bu durumda biz de onlar gibi bu kimselere inanırız. İkincisi, Allâh'ın nûruyla gören âriflerin inanmadıkları ki; bu durumda biz de âriflerin bu zümrelerin inancı olmadığı noktasında muvâfakat etmelerinden ve mezkûr münkerâtı işlemelerinden dolayı bu kimselere inanmayız. Üçüncüsü, inancı olup olmadığını bilemediğimiz gruplar. Bu durumda ki kimseler de kendi içlerinde ikiye ayrılır; birinci kısım, kendilerinden havârik-ı âde zuhûr etmediği hâlde mezkûr münkerât işleyenlerdir. Bu kimselere karşı âriflerin bir hüküm vermemelerine ve kendilerinden kerâmete muâraza edecek bir hâl zuhûr etmediğine bakmaz, sû-i zan besleriz. Bu bölümün ikinci kısmı ise kendilerinden hârik-ı âde cinsinden bir şeyler zuhûr edenlerdir. Bu açıdan bakıldığında bu kısım da kendi arasında üçe ayrılır. İlk kısım, kendilerini uzun zamandır dindarlık, taât, ibâdetleriyle bildiğimiz ve bu konuda kuvvetli bir zanna eriştiğimiz kimselerdir. Bu durumda onlarda gördüğümüz hâlin kerâmet ve dîn olduğunda birleşiriz ve onlardan münker olarak zuhûr eden şeylerin bize kapalı kalan bir emr-i bâtın olma ihtimâli var deriz; tıpkı Mûsâ (as) ve Hızır gibi. Bu üçüncü bölümün ikinci kısmı fisk, sihir ve kehânet ile meşgûl olduklarını bildiklerimizdir. Bu durumda onlara sû-i zan besleriz, üzerinde uğraştıkları şeyi kınarız ve yaptıkları işlerin dîn ve kerâmetten ayrılması için onları inkâr ederiz. Çünkü bu durumda onlardan zuhûr eden şey asla

kerâmet değildir, olsa olsa sihir veyâ kehânettir ve bu işlerin hepsi şeytanın yoldaşdır, Allah bizi ondan korusun! Kerâmet ise Rahmân için bir yoldaştır. Sâhir ve kâhinlerin dînden bir nasibi yoktur. Üçüncü bölümün üçüncü kısmı ise kendilerinden harîk-ı âde ve mezkûr münker zuhûr etmekle birlikte diyâneti husûsu bize kapalı olan kimselerdir. Bu durumda tevakkuf eder, dikkatle inceleriz, kendilerinden zuhûr eden hârîkın kerâmet, münkerin melâmet gereği olabilme ihtimâline karşılık söz, fiil, hâl ve amelleri bakımından onları deneriz. Bununla birlikte onların hallerini teşhîs sürecinde araştırma ve mücâleset edebine riâyet ederiz. Hâllerine dâir açık hüküm vermemizi gerektirecek bir durum ortaya çıkarsa, biz gereken hükmü veririz. Kendilerinden zuhûr eden münkerden dolayı kesin bir sonuca ulaşmamışsak bu durumda münkerin fâhiş ve gayr-i fâhiş olmasına bakarız. Şâyet işledikleri münker fâhiş ise yakınlığı gerektirecek bir şey zuhûr edene kadar onlardan uzaklaşırız ki bu durumda yakınlığı gerektirecek husûs bizim zâhirde münker olarak gördüğümüz şeyin kerâmet olduğu ve bizim bu duruma zâhir ve bâtın açısından şüpheye düşmüş olduğumuzdur. Şâyet onların işlediği gayr-i fâhiş ise bu durumda onlardan uzaklaşmayı gerektirecek bir durum bize zâhir olana kadar onlara yakınlaşırız. Zîrâ bu durumda onlardan sâdır olan şeyin kerâmet olma ihtimâli vardır. Bu durumda müslümanlara hüsn-i zan mendûbtur ve münkere bulaşmamış, hâlis bir varlığın vücûdundan bahsetmek son derece nâdirdir. Şu ana kadar tasnîfi yapılan on sınıfın dışındaki son kısım ise, kendilerinden ne havârîk ne de herhangi bir münker zuhûr etmediği için bizlere durumları kapalı kalan tâifedir. Bu durumda onlara hüsn-i zan besleriz. Bize halleriyle ilgili net bir şey zâhir olmadığı, medh ve kadhın eşit olup, künhü bize kapalı kalan, birini diğerine tercîh edemediğimiz hallerde tevakkuf ederiz, sâlihtir veyâ tâlihtir demeyiz, medh veya kadha teşebbüs etmeyiz, işin sırrını alim ve habîr, semî' ve basîr olan Allâh'a havâle ederiz. Bana cevap olarak doğan şey budur, Allâhü a'lem! Son olarak hâli bize kapalı olan sınıflarla ilgili zikrettiğim şeylerden kastım henüz kendilerine yakınlaştığımız hâlde fâhiş münker işleyip işlememesi açısından hâli bize örtülü kalmış siddîk velî ve sâlih sâdıkın, kâzib zındık ve fâsık kâhinden ayrılması için bir ihtiyattır. Yoksa anlattıklarımızdan çıkan sonuç az bir oturma ve görme ile bilinir ki mukarrebîn ve ebrâr asla zenâdika ve füccâr gibi değildir. Biraz görme ve sına ile tayyîbin vasıflarına bürünen habîsin içinden dışarıya sızan şeylerin habîs mi tayyib mi olduğunu anlaşılır" (Korkut, 226a-227b).

Şehzâde Korkut'un inanan ve inanılanları on bir başlık altında yapmış olduğu bu tasnifte dikkat çeken en önemli husûs, hakkı bâtıldan, sâlihi fâcirde ayırmada en ehîl olan sınıfı, Allah'ın nûruyla gören ârifler olarak ifâde etmesidir. İnançlarında mahkûm değil hâkim olan bu sınıf hakkı bâtıldan Allâh'ın onlara bahşettiği feyz ve nûr sâyesinde tefrîk ederler. Bu nûra sâhip olmayanlar ise onların onayladıkları ve onaylamadıklarına riâyet ölçüsünde sağlıklı tespit yapabileceklerdir. Mu'takad grubunda sihir gibi zuhûr eden bir olayın kerâmet, münker gibi gözükken bir husûsun melâmeti bir tavır olabilme ihtimâline karşın, şâyet ârifler herhangi fikir beyân etmemişse, hüküm vermeden önce tevakkuf, imtihan ve gözlem gerekir.

Korkut bu tasnîfin kalbine zuhûr ettiğini ve kendisinden önce kimsenin böyle bir tasnif yapmadığını ifâde eder. Sûfiyyeyi merkeze almak sûretiyle yapmış olduğu bu tasnife fukahâ ve ehl-i reşâdın muvâfakat ettiğini, fukarâyâ hüsn-i zanda bulunduğunu dile getirir. Bulduğu coğrafyada bu görüşte olmayan yalnız bir mezhep olduğunu belirtir. Döneminde evliyâyâ dil uzatan bu mezhebin Gazâlî gibi ilimde ve tasavvufta tartışılmaz bir ismin velâyetini bile kabûl etmediklerini esefle anlatır. Buradan hareketle bu mezhep ve bağlılarının sûfiyye hakkında ne dediklerinin kendi indinde bir kıymet taşımadığını belirtir (Korkut, 225a -227b).

Şehzâde Korkut sûfiyye hakkında serdettiği yukarıdaki görüşlerini bir başka yerde şöyle te'yîd etmektedir: "Âlimler arasında şerîatin zevâhirine ittibâ, Allâh ü Teâlâ'nın emrine imtisâl ve nehyinden içtinâb etmekle birlikte fukarâyı ya'ni tasavvuf ehlini alaya alarak, onlara i'tibâr etmeyen ve onları semâ vb. haller sebebi ile ayıplayanlar vardır ki- bu ayıplayanlar arasında

semânın künhüne vâkıf olanlar son derece azdır- onlara vâcib olan, bu hâlleri ehline teslim etmektir. Kaldı ki biz açık bir günah olmaksızın onların bilhâssa hayrını ve tarîkate bağlılığını bildiğimiz ehl-i tasavvufun sözlerini iyiye yorulacak şekilde te'vîl ederek sözünü hatâ ve zellesinden arındırırız ve bu tavırdan yüz çevirmeyiz. Bu fukahâdan olup mutasavvıfeyi inkâr edenlerin hâli Türk olup fukahâyı inkâr eden tâife gibidir. Oysa ki biz çok tecrübe ettik ki; sûfiyyeyi inkâr ettiğinden dolayı Allâh'ın helâk etmediği ve sû-i hâtıme ile ölmeyen bir fakîhe rastlamadığımız gibi fukahâyı alaya aldığımızdan dolayı aynı kötü âkıbetle Allâh'ın helâk etmediği bir Türki'ye de rastlamadık! Bu sûfi tâifesinin yolu Allâh'a rücû etmek, Allâh'ın mahlûkâtına bilhassa da Allâh'ın musâhabetine yönelen ve onun ibâdetine kendini adayan, dünyadan yüz çevirerek sırtını dönen sûfilere hüsn-i zan göstermektir. Bu usûl bu tâifenin ilâcıdır. Ve ben sûfilerin bunu riyâ için yaptıklarını düşünmüyorum. Zîrâ çok tecrübe ettim ki kalpler salâhi kesb husûsunda farklıdır. Ve sen fukarânın yolunun ta'lîm ile elde edilmesi mümkün olmayan bir üslûba bağlı olduğunu görmekle birlikte onların bâtın, mahz-ı safâ olmaksızın yalnızca zevâhîrle muâmele etmediklerini de görürsün. İşte onlar Allâh ü Teâlâ'nın ehli ve hâslarıdır, Allâh bizleri onlarla faydalandırın!" (Korkut, 224a).

Korkut'un bu ifâdelerinde Türk kelimesini fukahâ ile karşılaştırma yaptığı sûfiyye ma'nâsında kullandığını görmek son derece ilginçtir. Şehzâde Korkut'un ilerleyen satırlarda Tâceddîn es-Sübki'den sûfilerle ilgili yapmış olduğu "İnsanlar "sûfi" konusunda ihtilâfa düştüler / Öyle ki onu "sûf" kelimesinden müştâk sandılar / Oysa ben bu isme sâfi "fetâ"dan gayrı isim vermem" meâlindeki şiir iktibâsı "Türk" kelimesini "yiğit, mert, kahraman" anlamı ile "Fetâ" mukâbilinde ve Anadolu erenleri karşılığında kullanmış olabileceğini düşündürmektedir. Öte yandan yapmış olduğu izâhta fukahânın bir kısmının karşı olduğu bir tâife olarak Türki'den kastın Anadolu'da fütüvvet erbâbı arasına sızan Kalenderî, Melâmî, Vefâî zümreler olması ihtimâl dâhilindedir. Zîrâ Şehzâde kitabın içinde döneminin tasavvufi hareketlerinden Melâmetiyye, Kalenderiyye, Sûfiyye ve sûfi kisvesi altında gizlenen ibâhî topluluklar hakkında birtakım bilgiler vermektedir. Melâmetîlerin hallerinin aziz olduğunu ifâde eden Şehzâde, Melâmetîlerin hadîs ve sünnete bağlı, ihlâsı hedefleyen bir zümre olduğunu, haklarında fitneye düşenlerin yanıldığını belirtir. Ancak Kalenderiyye'nin kalplerinde eriştikleri sekreden dolayı şer'î sınırları aşmış, tanınmış-tanınmama kaydından geçen, yalnızca ruhsat ve farzlarla yetinen ve kalp temizliğinden öte bir şey düşünmeyen bir tâife olduğunu zikreder. Melâmetiyye'nin merâsîmi gizleme, Kalenderiyye'nin merâsîmi tahrîp ve ref' yolunu tercihle birbirinden ayrıldığını ifâde eder. Korkut'un üçüncü olarak açıkladığı tâife Sûfiyyedir. Korkut'a göre Sûfiyye tâifesi eşyâyı olması gereken yere koyan, bütün hâl ve vakitlerde Hakk'ın ve halkın hukûkunu gözeten, göstermesi gerekeni gösteren, gizlenmesi gerekeni gizleyen asıl mutasavvıflardır. Bütün vazîfelerini akıl huzûru, tevhid sıhhati, kemâl-i ma'rifet, riâyet-i sıdk ve ihlâsla yerine getirmektedirler (Korkut, 241a). Şehzâde Korkut'un baştan beri savunduğu, kendilerine hüsn-i zan ve riâyet beslediği tâife bu üçüncü olarak zikrettiği sûfiyye tâifesidir.

Müellif yukarıdaki sınıfların dışında kalan, halkı sûfi ve melâmetî kisve altında İslam'ın saf akîdesi ve dîni emirlere itâatten uzaklaştıran topluluklar hakkında da bilgi vermektedir. Bu toplulukların şerîatin kurallarına uymayı taklîd ehli avâmın rütbesi görerek hafife aldıklarını dile getirir. Bu bakımdan bu tür sûfi grupların ilhâd ve zendeka ehli olduğunu belirtir. Zîrâ ona göre şerîat ubûdiyyet hakkıdır ve ubûdiyyetin hakîkati emredilenleri ziyâdesi ile yerine getirmektir, Kişi boynundaki teklîf bağımlı çözüp, bâtınını tahrîp ettiği sürece kulluk hakkını yerine getirmiş olmaz. Şehzâde Korkut gerçek mutasavvıflar dışında kalan bu zümreleri, Gazâlî'nin *İhyâ'*ında (Gazâlî, III 404-407) tasavvuf konusunda aldanan on firkanın tanıtıldığı bölümden iktibasla açıklamaktadır (Korkut, 241a-244a).

Şehzâde Korkut ibâhaya sapmış bu tür mutasavvıf toplulukların zamanında çokluğundan rahatsızdır. Nitekim kitabın ilk satırlarında "Bilin ki bunlar zamanımızda yalan ve bâtil dâvâda bulunan aşırıya giden mutasavvıf bir cemaat olup, insanları hîleleri ile kandırmakta ve tasavvufu

zayıf gönülleri avlamak için tuzak olarak kullanmaktadır. Bu sûretle onları avladıktan sonra onlara ilkâ ettikleri sapkınlık içeren kelimeler nedeniyle bu zayıf kalpli kimselerin millet-i İslâm sınırından çıkmalarına ve dalâlet yollarına sapmalarına sebep olurlar” demektedir (Korkut, 9b). Öte yandan kimi sûfî gruplar arasında ipek giyen, Allâh ile aralarında namazın ıskât olduğunu iddiâ eden, müskirât ve münkirât ile harama bulaşan ve sultanın malını yemeği kendilerine helâl sayanların bulunduğu dikkat çekmektedir. Şehzâde bu iddiâda bulunanların katlinin câiz olduğunu, halka ibâha kapılarını açtıklarından dolayı katledilmelerinin yüz kâfir katlinden evlâ olduğunu belirtmektedir.

Müellifin bu konuda üzerinde durduğu en önemli nokta sûfiyye ve fukahâ arasında dâimi bir denge ve uyum zorunluluğudur. Nitekim onun şeriatin zâhirini iptâl eden sûfî topluluklar kadar ibâdetlerde kalp safâsını hedeflemeyen ehl-i zâhirden de uzak durduğunu söylemek mümkündür. Sûfilerin kendilerine has yollarına saygı duyan Korkut, Kur’ân ve sünnetle sınırları tayîn edilmiş erkân ve zâhir-bâtın bütünlüğüne sâhip mutasavvıflara hürmet duymaktadır. Şehzâde bu yöndeki görüşlerini Şâfiî fakih Tâceddîn es-Sübki’nin *Mûidu’n-niâm*’da sûfilere ayrılan bölümü aynıyla iktibâs etmek sûretiyle destekler. Sübki eserinde yaşadığı dönemde var olan yüz on üç mansıb ve mesleği yüz on üç ni’met olarak ele almakta ve bu ni’metlere şükürün nasıl ifâ edileceğini anlatmaktadır. Kitapta meslekler şeriate uygunluk zâviyesinden ele alınmış, eleştirel bir üslup takip edilmiştir (Sübki 2019, 220-228). Sûfiyye bu kitapta teşkilat yapısı ve görev tanımları yapılmış bir meslek olarak karşımızdadır. Nitekim Şehzâde Korkut, Sübki’nin sûfilere dâir “Allâhü Teâlâ onların ömrünü uzatıp sevindirsin ve bizi onlarla cennette buluştursun. Sûfiler hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Bu durum, tasavvuf konusunda kafası karışık kimselerin çokluğu sebebi ile onun künhünü kavrayamamaktan kaynaklanmaktadır. Bu konuda Şeyh Ebû Ahmed el-Cüveynî şöyle demiştir: “Onları anlamaya çalışmak faydasızdır. Çünkü onları târif edecek bir tanım yoktur. Onlar dünyadan yüz çevirip vakitlerinin çoğunu ibâdetle geçiren kimselerdir” cümlesine yer vermektedir (Korkut, 223b). Aynı konunun devâmında Cüneyd, Ebû Câfet et-Tahavî, Zünnûn es-Sûfî, Ali Bûndar es-Sayrafî, Ebû Ali er-Rûzbârî ve Takıyüddîn es-Sübki’nin sûfî tanımlarına, sûfilerin görev ve edeplerine, sahâbeden neş’et eden kerâmetlere, sûfilere benzediği hâlde sûfiyyeden olmayan topluluklara dâir verdiği bilgileri aktarır (Korkut, 223b-225b)

Şehzâde Korkut’un ifâdelerinden anlaşıldığına göre sûfilere âit en bâriz husûslar; merhamet, rahmet, affetme, hoş görme, insanların hatâsını yüze vurmaktan kaçınmadır. Ona göre sûfiler temel düsturlarını Kitap ve sünnet ile belirlemişlerdir. Hakîkî bir şeyh mürîdini terbiye edip, kalb, hâtır ve duâ ile onun yardımına koşmalı ve kerâmetlerini gizlemelidir. Öte yandan gerçek sûfiler hânkâhlarda oturmayı tercih etmezler.

Şehzâde Korkut *Dâvetü’n-nefs*’de döneminin tasavvufî müesseseleri olan tekkeler ve tekke mensûpları hakkında da bilgi vermektedir. Memlûkler döneminde yapılaşmasını tamamladığı düşünülen (Yılmaz 2014, 1-21) tekkeler ve tekkelerde vazîfeli mürşidlerin görevleri hakkında Sübki’den faydalanır. Şeyhü’l-hankâh, şeyhü’ş-şuyûh, şeyh-i şuyûhü’l-ârifin, şeyhü’l-imâm, fukarâ-i havânık, hâdimü’l-hankâh, şeyhü’z-zâviye ünvânlı tekke mensûplarının vazîfeleri ve edeplerini açıklayarak, dönemi tekkelerinin hiyerarşisi hakkında açıklamalarda bulunur (Korkut, 247a-248b).

Sonuç

Şehzâde Korkut’un eserleri arasında en kapsamlısı olan “*Kitâbu Da’vetü’t-Tâlihâ ilâ A’mâli’s-Sâlihâ bi-ayâti’z-Zâhire ve’l-Beyyinâti’l-Bâhire*” isimli eserinden hareketle yaptığımız çalışma âlim, mutasavvıf, fakih, şâir bir Hânedan mensûbu Şehzâde Korkut’u daha yakından tanıma imkânı sunmuştur. İki yüz altmış beş varakdan oluşan bu önemli eserde yüz elliye yakın eserden, kitap ve müellif ismi vermek sûretiyle istifade etmiştir. Bu hem ilim âşığı şehzâdenin husûsî kütüphanesini kısmen tanımamızı sağlamakta hem de Şehzâde Korkut’un ilmî birikimi

hakkında fikir vermektedir. Tasavvufî literatüre, tasavvuf ıstılâhlarına, erkânına ve tasavvufun meselelerine vâkıf bir şehzâde ile karşı karşıyayız.

Şehzâde Korkut'un kendi kalp ahvâline âit halleri başta babası olmak üzere bütün okuyucuları ile samîmî ve sâde bir üslûb ile paylaşması ve kendi şiirlerine yer vermesi, eserin bir vâridât yönü olduğunu da bize düşündürdü. Nitekim eserin şehzâdenin siyâsî açıdan kendini riyasetten tecrîd ettiği bir uzlet diliminde yazılmış olması gözden kaçırılmamalıdır.

Yaşadığı dönemin tarikat yapıları ve tasavvufî yaşantı hakkında; farklı sûfî topluluklar, tartışmalı tasavvuf mes'eleler gibi aktardığı bilgiler kendi coğrafyasında ve dönemindeki tasavvufî hayat hakkında önemli bilgiler vermektedir. Tasavvufun usûl ve doktrinleri hususunda Kuşeyrî, Şihâbeddîn Sühreverdî ve Gazâlî'yi başta olmak üzere Kâhire menşe'li, Şâfiî ve sûfî fakîhlerden etkilendiği ve sünnî tasavvuf çizgisini benimsediği görülmektedir. Tasavvufî neş'esinde İbnü'l-Fârız, Kizânî, Attâr, Mevlânâ, Yûnus Emre, Baba Yûsuf, Hâtemî, Kırımı gibi aşk ve vahdet ehli sûfilerden beslendiği görülmektedir.

Başta Müslümanlar olmak üzere özelde sûfilere hüsn-i zannın asıl olduğunu savunan Şehzâde Korkut, farz, vâcib, sünnet ve menduplara açıktan muhâlefet etmedikçe hüsn-i zan üzere bulunulmasını öğütlemiş, aksi bir durum zuhûr edinceye kadar tevakkuf etmek gerektiğini savunmuştur.

Tarikat müesseseleri olarak tekkeler ve hizmetlerin üzerinde önemle duran şehzâde bu hizmet ve vazîfelerin sınırlarını çizmekte ve bu sûretle olası ihmâl ve aksaklıkların önüne geçmeyi hedeflemektedir.

Dâvetü'n-nefs'i esas alarak yaptığımız bu çalışma Uzunçarşılı'nın, Şehzâde Korkut'un üzerinde tasavvufî eserlerden ziyâde zâhirî eserlerin etkin olduğu şeklindeki kanaatine katılmayı son derece güçleştirmektedir. Nitekim konuyla ilgisi olduğu müddetce şehzâdenin sûfiyenin görüşünü düşüncelerine esas aldığı çok açıktır. Yapmış olduğu mu'tekid ve mu'takad tasnîfi ise doğruyu yanlıştan, sâlihi fâcirden ayırmada en yetkin sınıf olarak sûfiyyeyi gördüğünün en bâriz delilidir.

Sonuç olarak Şehzâde Korkut'un Kitap ve Sünnete muvâfakat eden, riyâzet ve mücâhede merkezli, muhabbet ve aşk neş'esine sâhip, sûfî meşreb bir mutasavvıf şehzâde olduğunu söylemek mümkündür. *Dâvetü'n-nefs* bu sebepten bir yandan İbrâhim Edhem izinde mutasavvıf, âşık bir sûfî ile bizi karşı karşıya getirirken öte taraftan Kur'ân ve sünnet merkezli tasavvuf anlayışından tâviz vermeyen fakîh-mutasavvıf Şehzâde Korkut'la bizi tanıştırmaktadır.

KAYNAKÇA

- Altay A (2011). “Klasik Dönem Osmanlı Siyâsetnâme Geleneğine Genel Bir Bakış”. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/3* (2011) 1795-1809.
- Avcı İ. (2016). “Fatih’in Musahiplerinden Âlim ve Şâir Molla Kırîmî ve Bir Şiiri”. *OTAM* 40 (2016) 111-127.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn. (1990) *Şuabu'l-Îmân*, I-VII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye. Beyrut 1990.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil. (1999) *el-Câmiu's-Sahîh*, Dâru's-Selâm. Riyâd 1999.
- Bursalı Mehmet Tahir (n.d.). *Osmanlı Müellifleri*. Haz. A. F. Yavuz & İ. Özen. Cilt I.
- Cündî A. (1387/2007). *İmam Ca'fer es-Sâdık*, Müessesetü'l-Ensariyan. Tahran 1387/ 2007.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî. (1999). *Es-Sünen*, Daru's-Selâm, Riyâd 1999.
- Ebû Tâlib el-Mekkî (1422/2001). *Kutu'l-Kulub*. Darü'l-Ulum, Mektebetü'-Darü't-Türas. Cilt II. Kahire 1422/2001.
- Erecen F. (2002). “Korkut, Şehzâde”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 26 (2002) 205-207.
- Eraydın S. (1994). *Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul 1994.
- Furat A. H. (2010). “Osmanlı Hânedânında Şâfi Bir Fakih: “Şehzâde Korkud (Ganimet Ahkâmıyla Alakalı “Kitâbu Halli İşkâli'l-Efkâr Fî Hilli Emvâli'l-Küffâr” İsimli Eseri Bağlamında)” *Ekev Akademi Dergisi* 14/44 (2010) 193-212.
- Gazâlî (1322/1905). *Mişkâtü'l-Envâr*. Nşr: A. İzzet. Mısır 1322/1905.
- Gazâlî (1983). *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*. Dârü'l-Ma'rife. Cilt I-V. Beyrut 1983.
- Gazâlî. *Minhacu'l-Abidin*. McGilluniversity Library, Toronto, manuscript (4118107) (280vr).
- Gelibolulu M.A. (2009). *Künhü'l-Ahbâr*, Dördüncü Rûkn: Osmanlı Tarihi (C. I tıpkıbasım). Ankara 2009.
- Gökbilgin M. T. (1977). “Korkut”. *İslam Ansiklopedisi* VI (1977) 855-860.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni (1999). *Es-Sünen*. Daru's-Selâm, Riyâd 1999 .
- Kanatsız A. (2013). *Da'wah an-nafs: Şehzade Korkud on örf and shari'a in the Ottoman context=Da'vetü'n-nefs: Şehzade Korkud'un Osmanlıda örf ve şeriat üzerine düşünceleri*. Yüksek Lisans Tezi. Sabancı Üniversitesi, İstanbul 2013.
- Kılıç F. (1996). “Osmanlı Hânedânında Bir Şâir Şehzâde Korkut”. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 2/96 (1996) 203-219.
- Kılıç F. (2014). “Harîmî Şehzâde Korkud”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Ansiklopedisi*. <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com>, madde no: 8822., 2014.
- Köksal C. A. (2013) *Şehzade Korkud, İslâm'da Ganimet ve Cariyelik (Hallü İşkâli'l-Efkâr fî Hilli Emvâli'l-Küffâr)*. İstanbul 2013.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn b. Haccâc el-Kuşeyrî. (2016) *El-Câmiu's-Sahîh*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2016.
- Nas Ş. K. (2018). “Bir Şehir ve Bir Şâir Sancak Beyi: Şehzâde Korkut”. *Antalya Kitabı I (Selçuklulardan Cumhuriyete Sosyal Bilimlerde Antalya)*. Antalya (2018) 898-914.
- Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb (2009). *Es-Sünen*. Daru's-Selâm, Riyâd 2009.
- Öngören R. (2000). *Osmanlılar'da Tasavvuf : Anadolu'da Sufiler, Devlet ve Ulema (XVI. yüzyıl)*. İstanbul 2000.
- Sehî Beg (2017). *Heşt Bihîşt*. Haz. H. İpekten, G. Kut, M. İsen, H. Ayan & T. Karabey. Ankara 2017.
- Sübki T. (2019) *Mû'îdü'n-Niâm (Makam ve Meslek Ahlâkı)*. Haz. H. Yılmaz & M. E. Midilli. İstanbul 2019.
- Şattanufî (2001). *Behcetü'l-Esrar ve Ma'denü'l-Envar*, el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türas, 2001/1421. Kahire 2001.
- Şehristânî (2015). *El-Milel ve'n-Nihâl*. Çev: M. Öz. İstanbul 2015.
- Şehzâde Korkud. *Cevab-ı Sufî ez beray-ı sual-i hakim*, Süleymaniye Ktp, Nûru Osmâniye 4024, vr.46a-54a.
- Şehzâde Korkud. *Dâvetü'n-nefs (Kitâbu fî't-Tasavvuf)* Süleymaniye Ktp. Ayasofya/1763.
- Şehzâde Korkud. *Divânçe*, Millet Ktp, Ali Emiri/104.
- Şehzâde Korkud. *Kitabu Halli İşkâli'l-Efkâr fî Hilli Emvâli'l-Küffâr*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya/1142).
- Şehzâde Korkud. *Kitabu Vesileti'l-Ahbâb*, Süleymaniye Ktp. Ayasofya/3529.
- Şehzâde Korkud. *Şerhu Elfâzi'l-Küfr (Hâfizu'l-Lisân)* Süleymaniye Ktp., Ayasofya /2289.
- Şehzâde Korkut (2016). *Şehzâde Korkut Divânı*. Haz. Y. Yılmaz, Ş. Baltacıoğlu & E. Hamami. Ankara 2016.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed (1994). *El-Mu'cemu'l-Kebîr*. I-XXV, Mektebetü İbn Teymiyye. Kâhire 1994.
- Tikriti N. S. (2004). *Şehzade Korkud (ca. 1468-1513) and the Articulation of Early 16th Century Ottoman Religious Identity*. Doktora Tezi. The University of Chicago, Illinois 2004.

- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. (1994). *El-Câmiu's-Sahih*. Daru's-Selâm, Riyâd 1994.
- Uluçay Ç. (1959). "Bayazıd II. İn Ailesi". *İ.Ü. Edeb. Fak. Tarih Dergisi* 10 (1959) 104-124.
- Uludağ S. (1995), "Fakr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Cilt 12 (1995)132-134.
- Uludağ S. (1996). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul 1996.
- Uzunçarşılı İ. H. (1959). "II.Bayezid'in Oğullarından Sultan Korkud". *Osmanlı Hanedanı Üstüne İncelemeler* (1959) 157-214.
- Yâfî (2011). *Ravzu'-r-Reyâhîn fî Hikâyâti's-Sâlihîn (Sâlihlerin Hikâyeleri)*. Çev. A. R. Kaşeli & B. Sırmabıyıkoğlu. İstanbul 2011.
- Yılmaz H. (2014). "Meşihatüşşüyüh"ün Doğu ve Mısır'da İki Hankah: Sa'îdü's-Sü'adâ ve Siryâkûs". *Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi* 34/2 (2014) 1-21.
- Yunus Emre (2014). *Divân-ı İlâhîyât*. Haz. M. Tatçı. İstanbul 2014.

